DRUŽBENA STRUKTURA

Struktura je urejen sklop/celota med seboj povezanih in odvisnih delov. Družbena struktura je celota med seboj povezanih delov, ki tvorijo družbeno življenje.
Osnovni deli te družbene strukture so:

- družbeni odnosi
- vloge
- skupine
- institucije
- organizacije
- položaji/statusi

Za Durkheima je družbena struktura objektivno družbeno dejstvo. Družbena struktura določa ravnanje ljudi, vendar pa se ta družbena struktura sama ohranja preko vsakokratnega delovanja, oz. medsebojnih odnosov, ki jih vzpostavljajo ljudje. D.S. je predpostavka in posledica človekovega delovanja. Enako je s kolektivno zavestjo (→ posledica in vzrok).

Družbeno strukturo lahko preučujemo na kvantitativni ravni, glede na spol, starost, izobrazbo, poklic in temu pravimo STATISTIČNI VIDIK DRUŽBE. O družbeni strukturi govorimo tudi na kvalitativni ravni, ko proučujemo naravo odnosov, vlog, položajev… institucij.

Nekateri delajo razliko med družbeno strukturo in družbenim redom, pri čemer nam družbena struktura daje statično sliko družbenega reda, preimerno za proučevanje, družben red pa daje dinamično spreminjajočo podobo družbenih pojavov.

1. DRUŽBENI ODNOSI

Človek je od rojstva naprej vpet v številne družbene odnose, čemur lahko rečemo socialna mreža.

ravni bližine 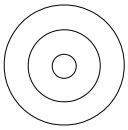

Če hočemo imeti družbeni odnos, potrebujemo nek stik in komunikacijo med ljudmi. Za proučevanje so pomembni tisti odnosi, ki so relativno trajni in obstojni. V nekatere odnose vstopamo prostovoljno, v nekatere pa pod neko prisilo (=nimamo možnosti izbirati).

VRSTE DRUŽBENIH ODNOSOV:
Po vsebini:

- kulturni
- politični
- verski
- športn

Po št. ljudi:

- medindividualni
- medskupinski

Zunanja oblika odnosov:

- združevalni (konjuktivni)
- razdruževalni (disjuktivni)

KONJUKTIVNI ODNOSI

1. SODELOVANJE ali KOOPERACIJA
- namen: da se zadovolji določena potreba/cilj
- sodelujejo lahko prostovoljno ali pod prisilo

2. PRILAGAJANJE ali AKOMODACIJA
- sklepanje kompromisov z namenom doseči skupen cilj z ljudmi, ki nam niso preveč pri srcu

3. ASIMILACIJA NA SKUPINSKI RAVNI
- ena skupina vskrka drugo, tako da druga zgubi kulturno indentiteto (=etnocid)
- na individualni ravni poteka z migracijami → zgubiš svojo kulturno indentiteto (ponavadi se to zgodi šele v drugi generaciji)
- asimilacija je lahko prostovoljna (npr. spremeniš priimek) ali nasilna

DISJUKTIVNI ODNOSI

1. TEKMOVANJE
- značilno za moderne industrijske družbe
- tradicionalne skupnosti – ne poznajo
- tekmuje se za določene dobrine, denar (Merkator, Interšpar)

2. NASPROTOVANJE
- posamezniki ali skupine poskušajo onemogočit drugega, da bi dosegel svoje cilje
- taki odnosi potekajo na ravni pol. bojev med strankami
- delodajalci --- delojemalci
- narodi --- države
- npr. naši boji s Hrvati – morje
- trgovci bi imeli v nedogled odprte trgovine

3. KONFLIKTI
- najbolj zaostrena oblika družbenih odnosov
- nasprotnika se poskuša onemogočit
- grozi se z uporabo sile ali pa se le-ta tudi uporabi
- iz odnosov nasprotovanja pride do konfliktinih odnosov (Bloody Sunday)
- revolucije, vojne
- odnosi nasprotobanja in lažje oblike konfliktnih odnosov so lahko pozitivni → preko njih se razrešujejo napetosti, kar vodi v večjo družbeno stabilnost in integriranost (povezanost)

2. DRUŽBENE VLOGE

Družbene vloge opredeljujemo kot celoto pravil (norm), ki določajo vedenje posameznika glede na položaj, ki ga zaseda. Npr. vloga dijaka – pravice, dolžnosti, kaj se od nas pričakuje… Preko teh norm vemo, kako se moramo v določeni vlogi obnašati in kaj lahko pričakujemo od drugih ljudi v njihovih vlogah. Vloge spoznamo v procesu socializacije → spoznamo tudi norme in do določene mere ponotranjimo norme, ki so povezane z vlogami. Potem življenje poteka normalno (= v skladu z normami). Kakšne vloge sicer poznamo, vendar se z njimi ne strinjamo (dijak šprica pouk). Družba tolerira manjša odstopanja od vlog, večja pa se sankcionira. Če kdo presega z normami predvideno vedenje (je npr. bolj priden, kot je treba) je to pozitivno sankcionirano.

VPRAŠANJE KONFLIKTOV ALI NAPETOST PRI IZVAJANJU DRUŽBENIH VLOG
Četudi posameznik ponotranji vloge, jih lahko neuspešno igra. ZAKAJ??
1. vloge so nejasno opredeljene
- biti mama: kup priporočil, kako vzgajati otroka, improvizacija, intuicija, starši delajo v večini primerov z dobrimi nameni

2. določene vloge vključujejo nasprotna pričakovanja
- npr. vloga dežurnega dijaka – sošolec pričakuje, da ga ne boš zatožil, ko šprica

3. preobremenjenost
- značilna za sodobne družbe
- npr. ženska v vlogi žene, matere, hčerke, prijateljice, uslužbenke..
- vlog zaradi preobremenjenosti ne more dobro opravit

3. DRUŽBENI POLOŽAJI

- jih zasedamo
- položaje v družbi vrednotimo oz. rangiramo (bolj/manj cenjeni)
- tako ovrednotenim oz. ocenjenim položajem pravimo družbeni statusi (ugled, prestiž, spoštovanje – izhajajo iz vrednosti položaja)
- družbeni položaji so simbolno oz. znakovno opremljeni z obleko oz. uniformo, izkaznicami, priponkami, nazivi
- tudi urejenost in uporaba jezika sta znaka
- družbeni status/položaj se oblikuje na 2 načina:
  - pripisan (prirojen)
  - pridobljen

PRIPISANI
Dobimo ob rojstvu, družba nam ga določi, ne da bi mi sami za to kaj storili. Dejavnike, ki vplivajo na oblikovanje družbenih položajev imenujemo determinante družbenih statusov.

DETERMINANTE
1.) etnična pripadnost – rangiramo npr. neslovence
2.) rasna pripadnost
3.) verska pripadnost – dana je največkrat ob rojstvu, pri nas so katoliki glavni; kurati v vojski – problematično – cerkev & država naj bi bili ločeni
4.) družinsko poreklo – bolj je pomembno recimo finančno stanje, izobrazba staršev, poklic..
5.) spol – v večini kultur je moški spol višje vrednoten – preko moških se je dedovalo, oni so bili zaščitniki … v tradicionalnih skupnostih je bilo to bolj pomembno, Kitajska, Indija – preferirajo moške – detomor – INFANTICID (usmrtitev ob rojstvu) – človekovo življenje je močno determinirano s spolom
6.) starost – status je določen preko starosti posameznika – v določenih državah imajo starostniki velik ugled, v drugih pa ne (Z Evropa). V tradicionalnih skupnostih so znanja bolj preverjena, konstantna, stari so tudi nosilci religioznih vedenj in obredov. So pa tudi kulture, kjer stari ljudje niso imeli ugleda.

PRIDOBLJENI STATUSI
- so rezultat osebnih naporov, prizadevanj, sposobnosti posameznika.
- najpomembnejši determinanti sta poklic in izobrazba
- pri izobrazbi ni pomembna samo stopnja izobrazbe, ampak tudi ugled institucije
- na osnovi izobrazbe se lahko zaposlimo
- vendar ni popolne korelacije

- nekateri ljudje opravljajo poklice, ki niso povezani z njihovim študijem (Bill Gates še šole nima končane)
- so ljudje, ki se dokažejo in tako dosežejo več

STATUSNI SIMBOLI

= položajni znaki

Najbolj znani so:
- dom (hiša, blok, lokacija)
- avtomobil
- ura, nakit, obleka
- način preživljanja prostega časa (lokali, klubi, počitnice)
- jezik, ki ga uporabljaš

Imamo tudi ljudi, ki imajo veliko denarja, statusnih simbolov, pa nimajo visokega statusnega ugleda. (judje, kriminalci, črnci, mafija). Dobro je, da se priseljenci vključijo (asimilirajo) v skupnost, tako bo manj kriminala. Temu, da ima nekdo visoke statusne simbole in malo ugleda pravimo STATUSNO NESKLADJE ali STATUSNA INKONSISTENCA. Če prideš v tradicionalno skupnost in ne znaš streljati z lokom, ti doktorat nič ne pomaga.
Status ženske se določa:
- široki boki, zadnjica – plodna (fertilna)
- dolg vrat
- da ima lahko otroke
- spolna privlačnost

Statusni simboli so lahko glede na družbe različni. V tradicionalnih skupnostih je ugled merjen po določenih znanjih, ki so pomembna za preživetje, statusni simboli so na drugem mestu. V življenju sepripisani in pridobljeni statusi prepletajo in tvorijo življenski status posameznika (ženska, belka, poklic, izobrazba…). Najpomembnejši ali kljuni status – npr. starost oz. biti dijak.

5. DRUŽBENE SKUPINE

- družbeno skupino tvorita najmanj dva, največkrat pa več posameznikov, ki so med seboj povezani oz. integrirani v neko enoto, oz. celoto
- najpomembnejši vidik družbene skupine je KOHEZIVNOST (t.j. notranja povezanost, ki drži skupino skupaj, da ne razpade)
- ELEMENTI KOHEZIVNOSTI:
    - skupne vrednote
    - norme
    - vzorci vedenja
    - skupne dejavnosti
    - občutek pripadnosti

- razlika med integriranostjo in kohezivnostjo (= notranjo povezanostjo)
- kohezivnost izhaja iz notranje povezanosti, pri čemer se ločimo od neživega in živali…
- v skupini se zadovoljuje različne potrebe, norme pa so lahko formalne ali neformalne
- skupine, v katere smo vključeni, izbiramo prostovoljno (prijatelji, sr. šola) ali pa so nam vsiljene (OŠ, družina)
- narod je družbena skupina (čeprav večja kot je skupina, manj je občutka pripadnosti), potem ni nujno, da vključuje vse elemente

KLASIFIKACIJA DRUŽBENE SKUPINE

1. FUNKCIJA DRUŽBENE SKUPINE

- skupina se deli glede na dejavnosti, ki jih ljudje opravljajo znotraj nje (ekonomske, vzgojno-izobraževalne, politične, verske, rekreacijske, družinske, sorodstvene skupine…)
- npr. podjetje, ki se ukvarja z določeno dejavnostjo za pridobivanje denarja
- slabost: v praksi največkat naleti na skupine, ki opravljajo hkrati več dejavnosti (predvsem družina)

2. DIHOTOMNA KLASIFIKACIJA DRUŽBENE SKUPINE

- skupine deli na primarne/neprimarne in sekundarne/formalne

↓

DRUŽINA, PRIJATELJI

- medsebojno zaupanje
- ljubezen
- razumevanje
- občutek varnosti
- močan občutek pripadnosti
- predstavlja most med pos.
- Idealiziranje družine – vendar je družina najbolj problematilna skupina – največja verjetnost, da bo ženska posiljena, je v družini

- sekundarne skupine so običajno večje, temeljijo na neosebnih, formalnih odnosih, dosti bolj je vidna hierarhija odnosov
- sek. Skupine dopuščajo posamezniku več svobode, razen ko gre za totalne organizacije: vojašnice, zapore, umobolnice
- sek. Skupine: šole, podjetja, pol. stranke, samostani, ustanove
- razred je v osnovi sekundarna dr. skupina, ki pa se pogostokrat preoblikuje v primarno/neformalno, čeprav včasih vseeno funkcionira kot formalna

Sekundarne skupine so organizirane na formalni način tudi v tem smislu, da so formalno vodene, obstajajo vstopni in izstopni pogoji. Pogosto so prisotna imena, razpoznavni znaki, zastave, grbi, značke. Neformalne skupine so tudi skupine pritiska – interesne skupine, ki niso formalno prijavljene, npr. antiglobalisti. Imamo pa tudi interesne skupine, ki so organizirane – npr. sindikati.

SOCIALNI AGREGAT (SKUPEK) – je gruča ljudi, ki je v določenem trenutku na določenem mestu. Vendar nimajo lastnosti skupine:

- skupina izletnikov → na začetku socialni agregat, potem pa se ljudje spoznajo in to lahko postane skupina, občutek pripadnosti, čustvene navezanosti
- potniki na avtobusu (→ nimajo dosti skupnega)

6. DRUŽBENE ORGANIZACIJE

- so formalne družbene skupine, v katere se ljudje povezujejo zaradi doseganja skupnih ciljev in zadovoljevanja potreb
- običajno je pomembna ena vloga posameznika → npr. zaposlen si v podjetju – pomembna je tvoja vloga zaposlenega
- članstvo v organizaciji je nadomestljivo
    - starega delavca, dijaka se lahko zamenja
    - znotraj neformalne skupine – Mama je samo ena
- organizacije so relativno trajne in hierarhično strukturirane

MAX WEBER – preučevalec organizacij

- govori o birokratskih organizacijah, ki so najprimernejši način organizacije življenja v sodobnih družbah
- sodobne družbe so zapletene, kompleksne, zato jih je mogoče urejati, da dobro funkcionirajo zgolj na racionalni ravni, to pomeni z racionalno izbranimi cilji in racionalnimi potmi, kako do teh ciljev priti
- npr. prenos znanj – v tradicionalnih skupnostih je bilo to na spontan način
- danes gre samo na premišljen način

ZNAČILNOSTI BIROKRATKSIH ORGANIZACIJ:

1.) delovna opravila so razdeljena/specializirana (npr. na šoli)
2.) so hierarhično strukturirane (vodstvo šole, profesorji, snažilke..)
3.) postopki dela jasno določeni z nekimi pravili
4.) delo mora potekati nepristransko, brez dajanja prednosti (protekcije)
5.) uslužbenci so zaposleni na osnovi strokovne izobrazbe, ustrezne kvalifikacije

- Weber pravi, da je pozitivna stran birokratskih organizacij, da so storitve točne, natančne, hitre, predvidljive, učinkovite, poceni
- obstajajo pravila, ki preprečujejo samovoljnost
- slabosti:
    - odnosi uslužbencev do ljudi so preveč neosebni, neprijazni, togi
    - npr. zamudiš čas uradnih ur, te tajnica nazja, ko noter prideš ☺
    - razosebljanje zaposlenih – kot stroji
    - zaposleni nimajo nebene iniciative, možnosti kreativnosti

- BIROKRATSKI APARAT:
    - sam sebi neučinkovit
    - glumazen
    - ogromno papirjev
    - birokratski zapleti (sodišča… procesi se vlečejo)
- birokratski aparat hitro raste:
    - 1790 – ZDA 1000 ljudi
    - 1900 – 150.000
    - 1980 – 3.000.000 res je, da se je povečalo tudi preb.

ROBERT MERTON

- birokratske organizacije je videl kot disfunkcionalne v primeru, ko birokratski postopki ne predvidevajo določene situacije
- so pravila, ko pa imamo en izjemen primer, se ne ve, kaj narediti (npr. na meji z neveljavnim potnim listom)
- brezosebni odnosi med uradniki in klienti, ki vodijo v konflikte

ČLOVEK ORGANIZACIJE = človek, ki e popolnoma predan organizaciji, svoje potrebe in interese podredi ali pa poistoveti z organizacijo. Npr. lastnik podjetja, Japonci – deloholiki.

TOTALNA ORGANIZACIJA/INSTITUCIJA

Erving Goffman – predstavnik interakcionistične teorije (predsem razvito v ZDA). Ukvarja se z preučevanjem odnosov med ljudmi, marginalne družbene skupine → NUTS and SLUTS SOCIOLOGY >> preučuje norce, prostitutke, narkomane…

- Goffman je preičeval umobolnico – opazoval interakcije med pacienti in osebjem

TOTALNA ORG. je ustanova, v kateri živi več posameznikov, izoliranih od širše družbe za daljše obdobje, njihovo življenje pa je formalno organizirano (umobolnice, vojašnice, zapori, samostani). Osnovni namen totalne organizacije je največkrat RESOCIALIZACIJA oz. preoblikovanje človekove osebnosti (norca ozdravit…). V taki ustanovi ima človek eno vlogo in so druge nepomembne. Resocializacija se poskuša doseči z uniformami, odvzemom osebne lastnine (vietnamski sindrom – posledica vojne, ljudje streljali nedolžne). Ljudi se tudi dezinficira, ves čas nadzoruje, onemogoča se jim zasebnost, na različne načine se jih ponižuje (Let nad kukavičjim gnezdom). Resocializacija je največkrat neuspešna → zaporniki se spet vrnejo k zločinu, vojaki težko spet normalno zaživijo… (vojska, zapor, umobolnica – obvezno)

7. DRUŽBENE INSTITUCIJE

= sistem družbeno varovanih norm, oz. vlog in odnosov preko katerih ljudje zadovoljujejo individualne in družbene potrebe.

- formalne, neformalne
- razlikovanje med skupino in organizacijo je vidno na ravni povezovanja, oblik in pa načinov zadovoljevanja potreb
- ko govorimo o družbeni skupini, govorimo o nekem konkretnem posamičnem pojavu znotraj širšega pojava družbene institucije
- institucija je nek nadčasoven pojem, kjer gre za splošne oblike medčloveškega povezovanja
- s stališča zadovoljevanja potreb pa pri institucijah govorimo o družbenih potrebah, pri skupinah pa bolj o individualnih
- ko govorimo o organizaciji, izpostavimo formalnost in pa hierarhičnosti

ZNAČILNOSTI DRUŽBENIH INSTITUCIJ

1. Glavna sestavina institucij so norme, vloge in odnosi
   - v družini imamo neke norme – formalne, neformalne (država regulira delovanje družine)
   - znotraj družine imamo različne vloge (mati, oče, sin..) in odnose med ljudmi, ki te vloge igrajo

2. Vsaka institucija je usmerjena k nekemu namenu (= ima neko funkcijo)
   - funkcija družine npr. reprodukcijska

3. So relativno trajne družbene tvorbe
   - spreminjajo se počasi skozi zgodovino
   - družina obstaja že skoraj tako dolgo kot človek
   - razširjene družine, družine z enim staršem.. (spremebe)

4. Institucije so največkrat hierarhično strukturirane
   - hierarhičnost je bolje vidna v uradnih institucijah (npr. vojski)

5. Institucije so družbeno priznane in varovane, ker imajo nek družben pomen
   - družina je osnovna celica družbe
   - šola – prenos znanja, nadčasovnost
   - Gimnazija Vič je formalna dr. skupina

Cerkev je tudi organizacija, skupina in institucija → formalna organizacija – ker je tipična birokratska organitacija, vidna hierarhija, specializiranost členov. Katoliška cerkev je 1000-letna institucija, opravlja funkcijo blaženja družbe, urejanja izgredov.

SPLOŠNE FUNKCIJE DRUŽBENIH INSTITUCIJ

1. NEPREKINJENOST/KONTINUITETA DRUŽBENEGA ŽIVLJENJA
   - št. institucije so bile že pred našim rojstvom in bodo tudi po naši smrti
   - institucije se spreminjajo, a ne čez noč

2. IZVAJAJO DRUŽBENI NADZOR IN PRISILJEVANJE
   - posameznika institucija prisili, da sprejme določeno vlogo (oče mora biti oče – plačevati za otroka..)
   - preko norm se posamezniku določa, kako naj se vede
   - preko institucij se posamznika socializira (ubistvu se v okviru skupine)

3. UTRJUJEJO IN STABILIZIRAJO DRUŽBENO ŽIVLJENJE
   - z ustaljenostjo in predvidljivostjo vsakodnevnega življenja, ki je na ta način stabilno, dajejo občutek varnosti (novo, neznano povzroča strah in negotovost)

SOCIALNE KATEGORIJE

- niso elementi družbene strukture (odnosi, vloge, položaji, org. in institucije)
- izražajo statistični vidik družbene strukture, ki pomeni, da se ljudi deli po skupnih značilnostih v kategorije, kot so recimo spol, izobrazba, starost, poklic, verska pripadnost, etična pripadnost – te stvari so zbrane v Statističnem letopisu Slovenije.
- to niso skupine (vse ženske v Sloveniji recimo niso skupina)
- te kategorije so različno rangirane:
  - moški več kot ženske
  - visokošolski več kot srednješolski
  - Slovenci več kot Bosanci

GLOBALNE DRUŽBE oz. DRUŽBENI SISTEMI

- globalne družbe so družbeni sistemi, ki preko zadovoljevanja individualnih in skupnih potreb zagotavljajo obstoj družbe na določeni stopnji zgodovinskega razvoja
- tako so lahko globalne družbe majhne,, preproste, kot recimo pleme, na drugi starni pa velike, zapletene, kot so države
- pomen razlike v velikosti za preživetje družb:
  - pleme ni tako zelo odvisno od zunanjega sveta – niso imeli mednarodnih povezav
  - sodobne družbe so odvisne ena od druge zaradi globalizacije

V globalni družbi morajo biti zagotovljeni temeljni pogoji za preživetje in ti pogoji so naslednji:

I. proizvodnja materialnih dobrin (hrana, obleka)
II. morajo obstajati družbene institucije
III. vrednotni in normativni sistem (največkrat del institucije)
IV. jezik

RAZLIČNA POJMOVANJA DRUŽBENE STRUKTURE

1. FUNKCIONALISTIČNA TEORIJA

- družbo razume kot sistem, ki ga sestavljajo številni podsistemi
- vsako podsistem prispeva svoj delež k funkcioniranju celote
- Talcott Parsons je družbo razdelil kot sistem, ki se deli na podsisteme:

	PODSISTEM	FUNKCIJA	
Adaptation	ekonomski	adaptacija	podjetja
Goal attainment	politični	doseganje ciljev	pol. institucije, država
Integration	pravni	integracija	pravna zakonodaja, red
Latent	kulturni	ohranjanje vzorca	družina, šola

Če hočemo, da bo družba obstajala, moramo v okviru ekonomskega podsistema pridobivati sestavine. Oblikovane so različne organizacije, podjetja, ki zadovoljujejo človekove potrebe. Gre za adaptacijo med družbenim sistemom in okoljem (ljudje morajo za preživetje nekaj proizvajati).

Vsaka družba si postavi določene cilje, ki jih pokuša doseči in za to skrbi kot neka politična institucija, ki s svojimi organi oblasti postavlja določene cilje,… V demokratičnih družbah naj bi to počeli poslanci v imenu ljudstva.

Pravni sistem skrbi, da se urejajo odnosi med ljudmi, to zmanjšuje možnost konfliktov in vodi v integracijo družbe. Če so norme jasne, ni konfliktov in to vodi v povezanost ljudi.

Če govorimo o kulturnem podsistemu, govorimo o nujnosti ohranjanja vrednot, vzorcev vedenja. Pomembne so institucije družine, šole, religije (danes veliko manj).

Temeljni pogoj za obstoj družbe je vsaj minimalna integracija posameznih delov. Izvor te integracije je v vrednotnem konsenzu (soglasje o temeljnih skupnih vrednotah v družbi). Če bi pol. sistem zagovarjal, da nimamo privatne lastnine produkcijskaih sredstev, ekonomski sistem pa bi hotel ustanavljanje podjetij → SPOR!!! Skupna lastnina se je umaknila podjetništvu, sedaj je pomembno, koliko zaslužiš.

Vrednosti konsenz zagotavlja stabilnost in red v družbi. Če bi bile velike razlike v pogledu, k čemu bomo težili, sistem ne bi mogel delovati. Če se spremeni situacija v enem podsistemu, potem se spremenijo tudi drugi podsistemi = DRUŽBENI ZLOM. Če je sprememba majhna, potem se ostali podsistemi lahko prilagodijo in sistem ostane v ravnovesju.

2. MARKSIZEM

Imamo ekonomsko bazo in družbeno nadstavbo:

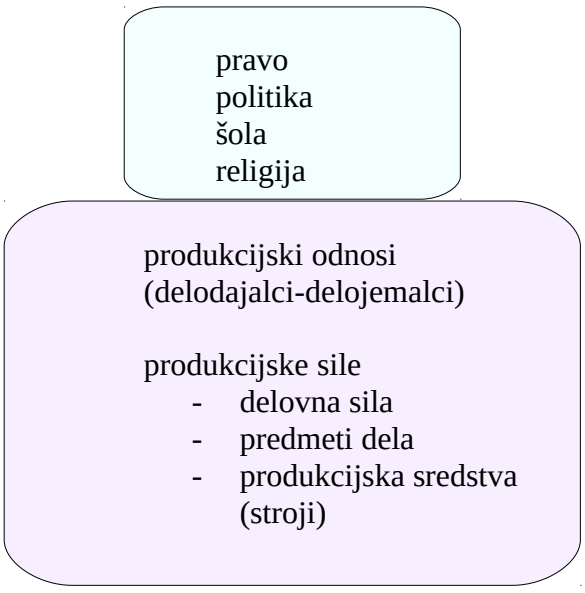

Nadstavba omogoča ohranjanje ekonomske baze.

V predzgodovinskem obdobju so ljudje živeli v prakomunizmu. To je pomenilo, da ljudje niso poznali privatne lastnine. Privatna lastnina produkcijskih sredstev sploh ni bilo, zato tudi ni bilo delitve ljudi na sloje/razrede. Ljudje so živeli v praskupnosti. Dobrine za življenje so pridobivali z lovom, nabiralništvom → to so potem razdelili.

Potem pride do začetka zgodovine – začne se s prvo razredno družbo – SUŽNJELASTNIŠTVOM, ki se razvije potem, ko se ljudje za stalno naselijo. Iz lovsko-nabiralniških družb nastanejo poljedelsko-živinorejske (neolitska revolucija). Pride do presežnega produkta, eni imajo lahko veliko, drugi malo. Tako se lahko nekateri začnejo ukvarjati z drugimi dejavnostmi → Marx je tej družbi rekel SUŽNJELASTNIŠKA:
- sužnjelastniki-delodajalci
- sužnji-delojemalci
- razred svobodnih ljudi se je svobodno/samostojno preživljal.

Družbeno ekonomska formacija se skozi zgodovino preoblikuje v drugo družbeno formacijo, in sicer SREDNJEVEŠKO UREDITEV, kjer imamo razred fevdalcev in razred tlačanov.
- tlačani – delojemalci – delajo s prod. sredstvi
- fevdalci – delodajalci – lastniki prod. Sredstev

Naslednja družbeno-ekonomska formacija je SODOBNA KAPITALISTIČNA UREDITEV, kjer imamo na eni strani kapitaliste, na drugi pa proletariat (delavce) → med tema dvema razredoma obstaja konflikt zaradi prisvajanja presežne vrednosti. Delojemalci so delali zase, pa še za delodajalce.

FAST FASHION – hitra odzivnost proizvajalcev na modne smernice (Zara-vsake dva tedna nova roba)

Marx je rekel, da bo prišlo do delavske/proletarske revolucije, proletariat bo prevzel oblast (1848) → prišlo bo do ukinitve privatne lastnine → le-ta bo skupna, ne bo več delitve na razrede, ker se ljudje v razrede delijo na osnovi odnosa do produkcijskih sredstev (ali si lastnik ali delaš z njimi). To bo pomenilo konec zgodovine, ker je zgodovina človeka zgodovina razrednih bojev. Nastopilo bo obdobje komunizma. Krog je zaključen!

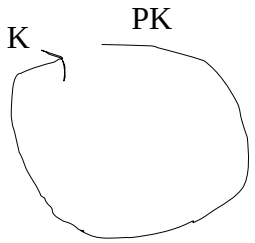

Komunizem, kjer je zaradi dovolj sredstev, razvoja tehnologije dovolj vsega za vse!!

Z razvojem proizvajalnih sil pride do razhajanja v stopnji razvitosti produkcijskih sredstev in vrsto produkcijskih odnosov.
primer:
srednji vek → obrisi novega veka (nove tehnologije, ind. revolucija). Odnosi pa so bili še vedno fevdalni. Meščanstvo s svojimi prod. sredstvi rabi delovno silo, ki bo prosta → mora priti do spremembe del. Sistema → BURŽOAZNA REVOLUCIJA. Do revolucije je pripeljalo meščanostvo, ki ni več zdržalo napetosti.

Elementi v družbeni nadstavbi upravičujejo/legitimirajo obstoječi sistem kot pravičen, oziroma ta sistem ščitijo. Zakoni, ki jih pravo postavlja ščitijo privatno lastnino. Privatna lastnina je skoraj več vredna kot življenje. Šola posreduje vrednote, ki so v interesu vladajočega razreda

(treba je biti deloven, marljiv, se učiti). Sodobni sistem se legitimira z odprtostjo. Tudi s pomočjo religije se je legitimiral – kompenzacijska funkcija – vračilo v nebesih.
primeri:
- politika – pojdimo v EU – v interesu kapitala
- zakon o revežih – v določenih obdobjih v VB je bilo prepovedano beračit, v ZDA so jih celo zapirali → rabili so delovno silo

Družbena neenakost in mobilnost

- vertikalna
- horizontalna

Že v praskupnosti so ljudje zavzemali različne položaje v družbi. Ti položaji so izhajali iz različnih položajev/funkcij zaradi spola, starosti in različnih osebnih značilnosti posameznika (več ugleda boljši lovci). Položaji so različno vrednoteni, zato gre za različne statuse. Vendar teh razlik ne moremo enačiti z družbeno slojevitostjo.

Primer: indijansko pleme: Če so kaj ujeli, so najprej jedli moški (za moč za lov), potem ženske (rojevajo otroke), nato otroci (nadomeščali starše) in na koncu starci (nepomembni za skupnost). Srednja generacija je najpomembnejša. Ponekod so bili stari ljudje zelo pomembni (vrači…)

Družbena slojevitost (stratifikacija)

stratum - sloj

Izhaja iz določene stopnje zgodovinskega razvoja, ko se pojavi privatna lastnina produkcijskih sredstev → pride do presežnega produkta, razslojevanja.

ZNAČILNOSTI:
1. SKUPINSKA DELITEV LJUDI
   Skupine so v hierarhičnem razmerju (podrejene, nadrejene)

2. DRUŽBENA STRUKTURIRANOST
   Razvrščanje ljudi v sloje se odvija preko nekih institucij. Imamo zakone, ki določajo, kako neka družba funkcionira.

3. RELATIVNA TRAJNOST (stabilnost)

Obstojijo cela zgodovinska obdobja, za katera je značilna slojevitost.
Moderna družba- razredi, antika- sužnjelastniška, srednji vek- stanovi.

Vsaka oblika družbene slojevitosti pozna svoj sistem idej, ki jo pojasnjujejo in legitimirajo (upravičujejo)

SLOJEVITOST – OBLIKA DRUŽBENE NEENAKOSTI

- pri družbeni slojevitosti gre za skupinskost, ljudje so deljeni v neke skupine, sloje in le-ti so rangirani (višje-nižje), gre tudi za indentiteto, občutek pripadnosti nekemu sloju, podoben način življenja, dohodek..
- slojevitost je družbeno strukturirana, razvrščanje ljudi v sloje ne poteka naključno, ampak po nekem sistemu preko institucij, ki skrbijo, da se bogastvu, moč in ugled razporejajo na točno določen način
- slojevitost je razmeroma trajna in stabilna, spremembe potekajo na dolgi rok (kastni sistem-tisočletja, sužnječastništvo tudi)

- družbena slojevitost je oblika neenakosti, kjer gre za skupinskost, strukturiranost in je razmeroma trajna in stabilna.
- vsaka slojevitost je na nek način utemeljena/legitimirana (upravičevanje sistema)

Oblike družbene slojevitosti

1. KASTNI SISTEM – najbolj znan INDIJSKI

Niso mogli iz ene kaste v drugo (zaprt sistem). V tisti kasti, ki se rodiš, umreš. V višjo kasto niso mogli niti s pomočjo poroke. ENDOGAMIJA- poročanje samo s predstavniki iste kaste
4 kaste:

- BRAHMANI (najvišja)
- KŠATRIJI
- VAJŠIJI
- ŠUDRE (kmetje)

PARIJE – niso v nobeni kasti, nedotakljivi, umazanci v duši, če se dotaknejo hrane, je ta nečista; približno 20% prebivalstva. Živijo na obrobju mesta, gozda. Niso vključeni v navadno življenje. Poroke so bile dogovorjene.To ni bil problem, ker ljubezen, kot pravijo nekateri ni človeku lastna.

Za hindujsko religijo sta značilni ideji o KHARMI in DHARMI.
KHARMA: V določeno kasto si rojen na osnovi prejšnjega življenja.
DHARMA: Živeti moraš skladno z načeli, določili svoje kaste. Če živiš tako, boš v naslednjem življenju z reinkarnacijo v višji kasti.

Indijska država poskuša izkoreniniti kastni sistem, ker onemogoča sposobnim ljudem zavzeti pomembne družbene položaje, kar je slabo za družbo v celoti. Kastni sistem se ohranja na podeželju, ki je bolj tradicionalno. Veliko ljudi pobegne iz kastnega sistema (boljše življenje) → nakopljejo si jezo bogov. Kastni sistem se legitimira z dharmo, kar pomeni, če živiš tako, kot ti je naročeno, boš živel bolje v naslednjem življenju.

2. SUŽNJELASTNIŠTVO

Sužnjelastništvo je prevladujoča oblika družbene slojevitosti v starem veku. Je dokaj zaprt sistem, kar pomeni, da so prehodi iz sloja v sloj možni, a redki. Prehodi so možni s podelitvijo svobode (gospodar svojega sužnja osvobodi). Največ sužnjev se je dobilo v vojnah.

3 osnovni sloji:
→ najnižji: sužnji
→ srednji: svobodni kmetje, obrtniki, trgovci
→ najvišji: sužnjelastniki (suženj je bil stvar)

Imamo dve vrste suženstva:
→ antično – legitimira se z idejo, da sužnji niso ljudje, nimajo duše in da je taka ureditev najboljša in je to volja Bogov

→ novodobno – legitimira se s tem, da so črnci manjvredna rasa

3. STANOVI

So značilna oblika slojevitosti srednjega veka.
3 osnovni sloji:
→ 1. stan: plemstvo (aristokracija)
→ 2. stan: duhovščina
→ 3. stan: kmetje, trgovci, obrtniki

Tudi ta sistem je relativno zaprt, s tem, da so prehodi možni s podeljevanjem nazivov za posebne zasluge. Tako je meščanstvo pridobivalo na ugledu (s kupovanjem nazivov) Sistem se legitimira z božjo voljo, z religijo (krščanstvom)

4.RAZREDI

Značilni so za moderne kapitalistične družbe, ki poznajo v osnovi dva razreda (Marx), tri razrede (Weber) – po splošnem prepričanju. Meje med razredi so težko določljive. Razredi so odprti in ni nobenih formalnih ovir za prehajanje. Sistem se legitimira z odprtostjo razredov, kar pomeni, da posameznik lahko napreduje v višji razred skladno z delom, iznajdljivostjo, sposobnostjo. Dejansko pa prehodnost ni enaka za vse, pomemben je izhodiščni položaj.

Določnice (determinante) družbene slojevitosti

1. EKONOMSKO STANJE
- dohodek (plača, renta, štipendija)
- imetje (različne nepremičnine in premičnine)

2. UGLED
- prestiž oz. spoštovanje, ki ga nekomu izražamo
- izražamo ga naslavljanjem, distanco (vikanjem)
- ugled se kaže s statusnimi simboli, ki jih ima posameznik

3. MOČ
- sposobnost posameznika ali skupine, da uveljavi svoje interese kljub nasprotovanju drugih
- pogosto te tri določnice sovpadajo (so na istem nivoju)

Marx je rekel, da je pomembno, ali si lastnik produkcijskih sredstev.

Razlage (teorije) družbene slojevitosti

FUNKCIONALISTIČNA

avtorja: **Kingsley Davis, Wilbert Moore**
Trdita, da je slojevitost univerzalna (prisotna v vseh družbah) iz česar sklepata, da je slojevitost tudi funkcionalna. Če hočemo, da bo družba uspešno delovala, moramo poskrbeti, da bodo najsposobnejši ljudje prišli na najpomembnejše položaje v družbi. Zato je treba ljudi motivirati, da bodo dolgo časa študirali, se marsičemu odrekali, da bodo dosegli ustrezno izobrazbo s katero je mogoče biti potem direktor, kirurg, inženir,… Te položaji morajo biti bolje plačani, kar pomeni, da imajo eni več denarja in s tem več moči in ugleda. Na osnovi tega se ljudje uvrščajo v sloje.Po njunem mnenju obstajata dva kriterija za določanje pomembnosti položaja:

a.) ENKRATNOST POLOŽAJA
Za določene visoke položaje ne obstajajo drugi položaji, ki bi lahko opravljali iste naloge. Medicinska sestra ne more zamenjati kirurga…

b.) ODVISNOST OD POLOŽAJA
Od višjih položajev so nižji odvisni. Delavci so odvisni od direktorja, on vodi podjetje.

KRITIKE funkcionalistične teorije:

2. Kriterija sta slaba, ker je nemogoče določit, kateri položaji so pomembnejši. Tudi direktor je odvisen od delavcev. Stavka smetarjev – gore smeti v Parizu, epidemije – tudi smetarji so pomembni!!!

3. Visoki položaji so motivacija za ljudi samo v odprtih sistemih (v kasti se najnižji ne morejo povzpeti)

4. Nimajo vsi enakega štartnega položaja. Pripadniki nižjih slojev nimajo enakih možnosti za doseganje višjih položajev → nimajo dovolj denarja za dolgoletni študij. Obstajajo programi, ki pomagajo revnim nadarjenim posameznikom s štipendijami. Tako lahko družba dobi dobre pilote, zdravnike,… Višji sloji imajo tudi več poznanstev (vez) na višjih položajih, zato svoje otroke spravijo že na boljše šole…

5. Funkcionalisti zanemarjajo moč, ki jo imajo tisti, ki so na višjih položajih. Le ti preprečujejo, da bi novi talenti zasedli njihove položaje. Profesorji na univerzah si za pomočnike raje izberejo nekoliko manj nadarjene študente, zato da jih te ne zasenčijo.

MARKSISTIČNA TEORIJA

Marx: Z razvojem kapitalizma bo prišlo do PAVPERIZACIJE (= splošno osiromačenje) in POLARIZACIJE. Ljudje se bodo delili na dva pola – zelo revni/ zelo bogati. Izvor vseh konfliktov so spori med delodajalci in delojemalci.

on je rekel,
da je tako

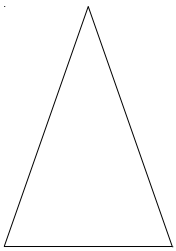

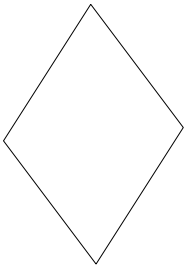

ubistvu je
bolj tako

Kritika:
- iz ekonomske sfere razlaga celotno slojevitost
- vsi konflikti ne izvirajo iz konflikta med delodajalci in delojemalci

Socialistične države (kjer je bila ukinjena privatna lastnina produkcijskih sredstev) niso ukinile družbene slojevitosti. Pri nas je bila takrat na vrhu politična elita, kar je značilno za vse socialistične države. V veliki meri pa njegova teorija kljub temu drži.

Marx je tudi rekel, da obstaja razredna zavest (pri proletarcih) → to bo privedlo do neke kolektivne akcije – REVOLUCIJE.

WEBROVA TEORIJA

Weber Marxa uporabi za izhodišče, vendar pravi, da slojevitost ni mogoče razložiti samo z ekonomsko sfero (ki naj bi bila edini vzrok družbenih konfliktov). Celotne slojevitosti ne moremo pojasnjevati le z lastništvom prod. sredstev. Tudi denar in ugled sta pomembna. Lastniki produkcijskih sredstev so v tesnem odnosu z oblastniki/politiki. Glede kolektivne akcije se strinja, da obstaja možnost le-te, nujno pa ni. Do nje lahko pride zaradi tržne slabe situacije. Nasprotoval je revoluciji. Prvi je Weber utemeljil, zakaj bo sistem propadel.

Weber govori o treh dimenzijah (ureditvah), ki posameznika uvrščajo v sloje.

1. EKONOMSKA UREDITEV:
Govori o **razredih**, s tem, da razred razume drugače kot Marx. Marx je trdil, da v isti razred sodijo lastniki (nelastniki) produkcijskih sredstev, Weber pa, da v isti razred sodijo ljudje, ki imajo enak tržni položaj, približno enak dohodek in iz tega sledeč približno enak standard. Marx bi v sloj kapitalistov vključil človeka, ki ima dve šivilji zaposleni, čeprav ta zasluži manj, kot nekdo, ki je zaposlen v nekem podjetju kot delavec. Pomembno je koliko zaslužiš.

2. STATUSNA UREDITEV:
Gre za različno količino ugleda, ki jo imajo posamezniki kot pripadniki različnih družbenih/statusnih skupin. Za te skupine je značilen občutek pripadnosti, indentitete. Tega občutka/zavesti pripadnosti pri razredih ni.

a.) *poklicne skupine*: odvetniki imajo več ugleda, kot nekdo, ki je končal poklicno šolo in ima slabšo službo.
c.) *verske skupine*: kristjani pred muslimani
d.) *etnične skupine*: Romi imajo manj ugleda kot Slovenci
e.) *rasne skupine*: beli pred črnimi

Slovenija je prežeta s katolicizmom, privilegirana je katoliška vera. Spor med cerkvijo in državo je nastal, ker cerkev hoče religijo (verouk) v šoli kot obvezni izbirni predmet. Cerkev lahko to doseže, če ji uspe spremenit ustavo. Veliko ljudi danes hodi k maši, ker upajo na posmrtno življenje. Nekateri ateisti živijo bolj pošteno, kot nekateri kristjani.

3. POLITIČNA UREDITEV
Govorimo o STRANKAH. S strankami je Weber razumel tako politične stranke, kot sindikate in profesionalna združenja. Vse te stranke imajo različno moč. Poskušajo uveljaviti svoje interese. Zdravniški sindikat se zavzema bolj za delovne pravice zdravnikov, medtem ko je zdravniška zbornica profesionalno združenje, ki govori o strokovnih vprašanjih zdravniškega poklica. Zdravniki imajo preko stan. zbornice veliko moč. Minister rabi njihovo soglasje. V določenih političnih strankah imajo svoje ljudi, ki imajo velik vpliv. Imajo tudi zdravniško društvo.

SKLEP: Praviloma položaj posameznika sovpada na vseh treh nivojih, torej če imaš veliko DENARJA imaš veliko družbene MOČI in veliko UGLEDA.

Weber besedo razred uporablja v ožjem smislu. V razred sodijo ljudje, ki imajo podoben tržni položaj, pridobivajo podobne ekonomske nagrade (dohodke), zato si lahko privoščijo podobne dobrine. Imajo podobne pogoje za življenje.
Weber se ne strinja z Marxovo izjavo o pomembnosti ali si lastnik prod. sredstev ali z njimi delaš. Po Webrovo je pomembno, koliko zaslužiš. Lahko en delavec zasluži več, kot lastnik (kapitalist).

SODOBNE TEORIJE DRUŽBENE SLOJEVITOSTI

Ralf Dahrendorf :

- v družbi obstajajo konflikti, vendar niso nujno negativni, ker lahko vodijo v pozitivne družbene spremembe (npr. buržoazna revolucija)
- ne strinja se s polarizacijo in pavperizacijo → zato, ker je lastništvo produkcijskih sredstev v sodobnih družbah zelo razpršeno, imamo polno delniških sružb (= družbe, ki imajo več lastnikov, kateri imajo delež v teh podjetjih) → če imaš delnice, si torej že kapitalist
- ekonomska politika posameznih podjetij: pogosto so namesto plače delavcem dajali deleže v podjetjih → večja pripadnost, delavnost

- take občutke poskušajo gojiti tudi s sindikalnimi izleti…
- delnice dajejo tudi, ko recimo vedo, da bo podjetje propadlo

Dahrendorf:
- delavnski razred v sodobni družbi ni homogen, temveč precej heterogen
- razlike med delavci so precejšne – plače, ugled
- zato imajo tudi majhen občutek pripadnosti, solidarnosti → ni možnosti za kolektivno akcijo
- ljudje se delijo na razrede na osnovi moči, avtoritete, ozitoma oblasti
- na eni strani imamo nadrejene, tiste, ki ukazujejo in imajo moč, na drugi pa so podrejeni, ki izvršujejo ukaze
- ta delitev je vidna v gospodarstvu, politiki, cerkvenih organizacijah..
- tisti, ki imajo več moči, si zagotovijo več bogastva in tako tudi več ugleda
- izpostavlja MOČ v družbi – v demokratičnih družbah ima največjo koč parlament (poslanci v državnerm zboru odločajo o svojih plačah in plačah drugih)

Raziskovanje družbene neenakosti

3 metode za merjenje družbene slojevitosti:

SUBJEKTIVNA:
- gre za anketno spraševanje ljudi, v kateri sloj sodijo
- metoda izhaja iz predpostavke, da se ljudje lahko prepoznavajo po nekaterih skupnih lastnostih
- uvrstite se od 1……..10 (v Sloveniji se jih največ uvrsti v 6)
- težnja biti višje kot si, na drugi strani strah priznati, da si visoko

prednosti:
1.) možnost preučevanja na širši javnosti
2.) prepričanje, kam sodiš, ne glede na dejanski položaj vpliva na delovanje ljudi → v smislu sindikalnih bojev, političnega združevanja, volitev

slabosti:
1.) samouvrstitev je lahko posledica želja/teženj posameznika
2.) ljudje ne poznajo dobro slojevske razporeditve
3.) klasične dileme anketnega spraševanja -- iskrenost

1 . . . . . 10 (če se bodo ljudje sem uvrstili, bo verjetno tudi močnejše sindikalno gibanje, ljudje so bolj poistoveteni z delavci)

REPUTACIJSKA:
- zopet anketni tip
- ljudje v razrede uvrščajo druge ljudi
- pogoj: poznavanje teh ljudi

slabosti:
1.) to je možno v manjših skupinah, kjer se ljudje poznajo
2.) dobljene rezultate je težko posploševat na večje skupnosti

prednosti:
1.) ljudje raje govorijo o drugih
2.) tu je seveda tudi nevoščljivost

OBJEKTIVNA:
- ljudi se deli v sloje na osnovi statističnih podatkov (iz urada za statistiko, davčne uprave, izobrazbene strukture)
- te podatki so dohodek, poklic, premoženje in izobrazba
- pri poklicu je problem: težko je razvrščati ljudi z enako stopnjo izobrazbe

prednosti:
1.) podatki so zbrani
2.) mogoče je raziskovati velike skupnosti

slabosti:
1.) težava z rangiranjem (ki je kulturno pogojeno)
2.) metoda ne upošteva dela na črno

DRUŽBENA SLOJEVITOST V SODOBNI DRUŽB

Težave pri razvrščanju v sloje in razrede izhajajo iz nejasnih meja, odprtosti razredov in pa iz tega, da se sodobne družbe hitro razvijajo. Določeni poklici izginjajo, nastajajo novi. Standard se zvišuje. To so težave pri sodobni slojevitosti.

SODOBNE DRUŽBE (moderne, postmoderne)

Delimo jih na 3 razrede:

NIŽJI RAZRED = razred modrih ovratnikov

Razred manualnih delavcev (fizičnih delavcev), niso intelektualci, razred modrih ovratnikov (ker so oblečeni v modre pajace), proletariat. V primerjavi s srednjim razredom se razlikujejo na področju:

- dela: manjša zanesljivost zaposlitve (večja verjetnost odpusta), manjša zanesljivost plač, niso vsakomesečna plačila, manjše so možnosti napredovanja, manjša plača, manj dodatnih ugodnosti (telefon, službeni avtomobil, dostop do izobraževanja..), delo dojemajo bolj instrumentalno – v službo hodijo, ker morajo zasužit denar, ne zaradi zadovoljstva

- zdravja: imajo krajšo življensko dobo (manj $ → slabša prehrana, manj prostega časa → se malo gibljejo; debeli; kvalitetna hrana draga), večja je smrtnost pri dojenčkih (neustrezna prehrana mater), več poškodb na delovnem mestu (stroji…), več poklicnih bolezni (okvara gibal, hrbtenice, sklepov)

- načina življenja: slabša stanovanja, hrana, bolj usmerjeni v sedanjost, ni (bistveno manj) dolgotrajnih načrtov, živijo iz dneva v dan, bolj avtoritativna vzgoja otrok, hitra osamosvojitev, družijo se bolj s sosedi in sorodniki, kot pa s sodelovci

- **šolanje:**
1. manjša možnost in spodbujanje otrok k daljšemu šolanju, manjši dohodki → daljšega šolanja si ne morejo privoščit, še posebej če je več otrok (sedaj obstaja kredit za šolanje), usmerjenost k zanesljivim poklicom;
2. pogosto izobrazba v delavskih družinah ni posebna vrednota (Čim prej pejt delat!), otroci morajo skrivat knjige, drugače jih zbadajo

Po drugi svetovni vojni se njihov položaj precej izboljša – to se kaže:
- višji dohodek
- višji položaj v družbi

Govorimo o buržoaziranju delavskega razreda = delavski razred pridobiva lastnosti srednjega razreda. Delavskega razreda je vedno manj. → ◆ (19.stol → druga polovica 20. stol). Do spremembe je prišlo zaradi tehnoloških sprememb, vdno boljše izobraženosti, oziroma razvoja terciarnega sektorja (storitvenih dejavnosti). Danes delajo namesto ljudi stroji. Vedno več ljudi je zaposlenih v vzgoji, zavarovanju, bančništvu, zdravstvu. Zaposlenost je odvisna d gospodarske situacije v državi → v socialističnih državah skoraj ni bilo brezposelnosti. Ob dobri gospodarski situaciji zaposlenost narašča. V osnovi se je naredil preliv iz nižjega v srednji razred. 18% ljudi v ZDA živi od mejo revščine – KONCEPT RELATIVNE REVŠČINE.

NEKVALIFICIRANI DELAVCI
(OŠ, ali pa še to ne), delajo za stroji

POLKVALIFICIRANI DELAVCI
Naredijo OŠ + kakšen tečaj, vozijo gradbene stroje,…

(VISOKO) KVALIFICIRANI DELAVCI
Naredijo srednjo šolo; električarji, mizarji

SREDNJI RAZRED = beli ovatniki
Razred belih ovratnikov, nemanualnih delavcev. Pogosto imajo v službi dodatne ugodnosti: službeni avtomobil, stanovanje, telefon,… Imajo boljšo plačo, življenske pogoje, vse boljše. Proletarizacja – zadeva niji sloj srednjega razreda – pade jim dohodek in ugled in začnejo dobivati lastnosti delavskega razreda. Tržna situacija se je v nižjem srednjem razredu poslabšala – trgovci, nižji uradniki – VZROK: njihovo delo je vedno bolj enostavno, potrebno je vedno manj znanja. Bolj so usmerjeni k individualizmu. Če je tako lahko biti trgovec, je povpraševanje veliko, cena pa pade → proletarizacija.

NIŽJI URADNIKI
Prodajalci, tajnice, ljudje s 3-letnimi šolami

SREDNJI SLOJ
Sloj profesionalnih, intelektualnih poklicov. V zadnjem času se bolj širi. Postmoderne družbe so družbe znanja. Značilen precejšen ugled, vsoke nagrade. Ta dva sloja se razlikujeta po ugledu in višini nagrad.

nižji : medicinske sestre, bančni uslužbenci, socialni delavci, OŠ učitelji (srednješolski učitelji)
višji : zdravniki, univerzitetni učitelji, inžinirji

VIŠJI SLOJ
Drobna buržuazija, manjši podjetniki; Nekateri podjetnike uvrščajo v višji sloj.

VIŠJI RAZRED
Podjetniki+ugled+tradicija
Prirejajo bankete, plese... Družine, ko so se začele ukvarjati s podjetništvom že prj in imajo sedaj že ugled. Novi bogataši so zrasli tudi v procesu privatizacije.

NIŽJI
Velekapitalisti, nekateri politiki, vrhunski menedžerji, izredno bogati, nimajo neke družinske tradicije, ugleda

VIŠJI
Zelo bogati ljudje z določeno družinsko tradicijo, ugledom, npr. angleška kraljica

DRUGA SKUPINA: zvezdniki iz sveta športa, filma, glasbe, likovne umetnosti, svetovno znani novinarji, …

Prvi kriterij pri uvrščanju je ekonomsko stanje. S to strukturo približno razdelimo ljudi v razrede. V socialističnih družbah so v višji razred sodili najvišji politiki, ki sicer niso bili lastniki produkcijskih sredstev, imeli pa so izredno moč, preko katere so si zagotavljali bogastvo in ugled (TITO)

Cecil Wrigh Mills

Ugotavlja, da so razlike v dohodku odvisne od tega, koliko te poklici služijo interesom višjih slojev/lastnikom kapitala. Zato ugotavlja, da se ekonomisti ne ukvarjajo z vprašanjem zadovoljevanja potreb v družbi, ampak z vprašanjem maksimilizacije profita (za lastnika produkcijskih sredstev). Pravniki se ukvarjajo z iskanjem lukenj v zakonih, ščitenjem interesov kapitala, ne pa z vprašanjem resnice. Nekateri sociologi pa visoke nagrade prof. Poklicov ovezujejo z nadziranjem tržne situacije. Profesionalizacija je strategija a izboljšanje svojega položaja na trgu.

RAZLIKA MED PROFESIJO IN POKLICOM

1.) Nadzirajo ponudbo delovne sile, tako da nadzirajo proces izobraževanja – primer pravo – Pravna fakulteta regulira dostop delovne sile na trg delovne sile . če bi bilo preveč pravnikov, bi njihova cena padla. Znotraj profesije mora biti KONSENZ, koliko pravnikov bodo spustili ven. Pa tudi potem, ko že narediš faks, moraš narest še pravni izpit.

2.) Nadzirajo obnašanje članov in preprečujejo javni nadzor nad njihovim delom. Preko nekih etičnih kodeksov (zdravniki ščitijo zdravnike) dvigujejo ugled, postavljajo pravila, kako naj se pripadniki vedejo; močan občutek pripadnosti, veliko neformalnih norm (študenti pravnega faksa so bolj fancy)

Slovenija je med manj koruptivnimi deželami. Nadzor nad njihovim delom se izvaja tako, da se prikrivajo določena dejstva, info & preprečujejo raziskavo v javnosti. Težko je zaradi specifičnosti & zahtevnosti profesionalnih znanj presojati njihova dejanja. Primer: Sodniki dajejo mnenje o drugih sodnikih glede podaljšanja mandata in se med sabo ščitijo.

3.) Nadzirajo trg storitev, tako da določajo s čim e smejo ukvarjat njihovi člani in s čim konkurenca. Zdrvaniki so recimo morali ob podaljšanju licence podpisati, da se ne bodo ukvarjali s komplementarno dejavnostjo. Recimo eno listino lahko overi samo notar.

DEPROFESIONALIZACIJA

Intelektualni/prof. poklici postajajo vedno bolj rutinski, neinovativni, neustvarjalni, storilnostno usmerjeni. Inženir nadzira nek tehnološki proces ... nikoli ne uporabi vsega svojega znanja. Medicinske sestre – tudi ne uporabijo vsega svojega znanja, saj ga večino ne rabijo. Učitelji – zanjšane možosti oblikovanja učnega načrta – so bolj uresničevalci učnega načrta

POLARIZACIJA

ZDA – v knjigi poglej

1980-1990 – bogastvo 1% najbogatejših prebivalcev je v tem času povečalo za 87%. Najrevnejšim se je dohodek zmajšal za 5%. Razlike med najbogatejšimi in najrevnejšimi sloji se povečujejo. Lahko bi govorili o polarizaciji.

REVŠČINA

2 kriterija za določanje revščine:

1.) **koncept absolutne revščine**

Z njim se poskuša **za vse družbe** določit, katere so minimalne potrebe, ki jih mora zadovoljiti človek za svoj obstanek ali minimalni dohodek, ki omogča zadovojitev teh potreb. Zajamejo se potrebe: hrana, stanovanje, obleke, osnovne zdravstvene storitve. Nekateri prištevajo tudi kulturne potrebe: izobrazba, prosti čas, možnost vsaj osnovnega šolanja + za poklic (4 letne)
Problem: Nemogoče je določit minimalne potrebe za vse ljudi v vseh družbah. Odvisno: Fizični delavec poje več hrane kot neka tajnica. Različni so pogoji, okolje, pričakovanja ljudi.

2.) **koncept relativne revščine**

Zajema sprejemljiv/pričakovan način življenja **v določeni družbi v določenem času**. Glede na pričakovanja ljudi bi sproti oblikovali standard minimalnih potreb. Reven je tisti, ki ne more zadovoljiti potreb, ki so v določenem času smatrane za osnovne potrebe. Npr. če pred 30 leti nisi mel avta je blo ok, zdej si revež (isto za hladilnik,…). Če v Afriki nimaš hladilnika, nisi revež. Pričakovanja so drugačna/relativna.
Problem: Znotraj družbe nimajo vsi enakih pričakovanj. Za nekoga iz delavskega razreda, ki si ne more privoščit oper, gledaliških predstav, je lahko to nič hudega. Počitnikovanje na morju se mu lahko zdi odvečno. Drugi bi o njem lahko rekel, da je revež. Odvisno od sloja, verske pripadnosti.

TEORIJE, KI POJASNJUJEJO REVŠČINO:

1.) **teorija začaranega kroga**: Reveži se vrtijo v začaranem krogu revščine, iz katerega ne morejo izstopiti. Nizek dogodek pelje do slabših pogojev za življenje, zato si večkrat bolan in ne moreš delati…

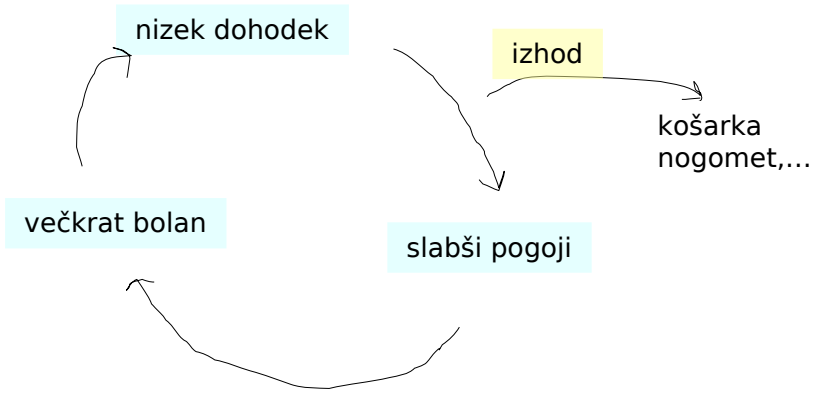

2.) **teorija kulturne revščine**: Reveži oblikujejo svojo subkulturo s svojimi vrednotami, normami in vzorci vedenja. V vzorcih vedenja se kaže občutek manjvrednosti, marginalnosti, danosti v usodo. V procesu socializacije se ti elementi prenašajo naprej in posameznikom preprečujejo, da bi se izvili iz revščine.

1.) **teorija situacijske prisile**: revni ljudje so revni zato, ker živijo v slabih pogojih. Imajo nizke dohodke in malo premoženja. Zato ne morejo boljše živeti. Reveži so taki zaradi situacije, v kateri so. (zato pride do revščine)

Marx in marksisti menijo, da je revščina nujna posledica kapitalistične proizvodnje. Dokler si bodo kapitalisti prisvajali presežno vrednost in bogateli, bomo na drugi strani imeli reveže. Funkcionalisti menijo, da je revščina funkcionalna, družbeno koristna, ker so reveži opomin

ostalim članom družbe, kaj se bo zgodilo, če ne bodo delovali po družbenih pričakovanjih. Reveži opravljajo tista dela, ki jih drugi nočejo. Koristni so tudi, ker dajejo službo poklicom kot so socialna služba, policija,…

MEDGENERACIJSKO – dvo/večgeneracijski koncept – opazujemo revščno čez več generacij

PRISTOPI K REVŠČINI (revščina in družbena struktura)
Marksistična in funkcionalistična teorija sta makroteoriji

MARKSISTI:
- revščina je nujna posledica kapitalistične produkcije
- dokler bo kapitalizem, bo revščina
- lastniki si prisvojijo profit – delavcem dajo manj
- na svetu se proizvede dovolj vrednosti, da revščine ne bi bilo
- BDP (bruto družben proizvod) bi zadostoval, da ne bi bilo revščine
- 389 najbogatejših ljudi poseduje ½ svetovnega bogastva

WEBER
- položaj ljudi je odvisen od moči, s katero vlivajo na svojo tržno situacijo
- tisti, ki imajo majhno moč, niso dobro sindikalno in politično organizirani, nimajo močnih organizacij, ki bi zastopale njihove interese (ostareli, brezposelni...)
- ko so rudarji začeli stavkati, je Margareth Techer (=železna lady) rekla: kar naj stavkajo, bodo pa njihovi otroci stradali; v njenem času je začelo umirat vse več otrok delavskega razreda (statistično dokazano)
- če bi stavkali zdravniki bi bilo drugače
- punk – v Angliji bil bolj stvar nižjih slojev
- vidi se, kdo je na oblasti

FUNKCIONALISTI
- funkcionalnost revščine: Revščina je funkcionalna , vendar najbolj koristi najvišjim slojem. Reveži so poceni delovna sila in to iščejo kapitalisti.
- reveži so pripravljeni delati dela, ki jih ostali nočejo (pogrebniki, komunala)
- reveži dajejo delo določenim poklicom (zdravnikom, policajom, soc. delavcem)
- reveži služijo kot opomin ostalim, kaj se zgodi, če ne deluješ družbeno zaželjeno → učenje , pridnost
- reveži služijo kot grešni kozli

STRATEGIJE BOJA PROTI REVŠČINI
Imamo državne in nedržavne pomoči.
DRŽAVNE:
- davčne olajšave – delavci imajo manj za vrtec plačat
- subvencija – regresirana šolska prehrana
- denarna pomoč
- zdravstveno zavarovanje – predlog: bogati bodo mogli več plačat

Država spodbuja izobraževanje ljudi, poskuša se s programi sprememb, vrednot in norm pri ljudeh (na osnovi teorije kulturne revščine) spremenit njihov pogled na svet.

DRUŽBENA MOBILNOST (GIBLJIVOST)

→ **PROSTORSKA**
migracije – dnevne, tedenske, sezonske, za daljši čas, stalne
imigrant – priseljenec
emigrant – izseljenec

VZROKI:
- ekonomski
- politični – preganjanje, politični azil, nestrinjanje s politiko neke države
- osebni razlogi – ljubezen, nekje je preprosto lepse živet
- verski – Ghandi – množične selitve, poboji, v 16. stoletju so morali slovenski protestanti v nemške dežele
- študij

Povezava prostorske in socialne mobilnsti – ljudje hočejo boljše življenje – vertikalna mobilnost.

→ **DRUŽBENA**

zmožnost spreminjanja svojega položaja znotraj sloja ali med sloji.

Poznamo 4 vrste mobilnosti:
1. HORIZONTALNO
2. VERTIKALNO
3. INTRAGENERACIJSKO
4. INTERGENERACIJSKO

HORIZONTALNA
Posameznik ne zamenja sloja, ampak samo poklic (npr. prej natakar, zdaj kuhar).

VERTIKALNA
Menjaš sloje in razrede. Začneš npr. kot natakar, sčasoma odpreš svojo restavracijo. Lahko greš tudi v nižji sloj (npr. od staršev podeduješ ugledno restavracijo in ne znaš vodit in vse propade).

INTRAGENERACIJSKA
Mobilnost posameznika v času kariere – na katerem mestu je začel in kje končal (ko se je upokojil)

INTERGENERACIJSKA
Mobilnost med generacijami. Primerja se položaj posameznika s položajem njegovih staršev.

Čeprav v sodobnih družbah obstaja navidezno velika možnost mobilnosti, pa raziskave kažejo na korelacijo (VISOKO!) slojevske pripadnosti staršev in otrok. Še posebej visoka korelacija je vidna pri najvišjih slojih, čemur pravimo SAMOREKRUTACIJ ELITE.

SPOL IN SPOLNA RAZLIKA

SPOL KOT **BIOLOŠKA** in **DRUŽBENA** KATEGORIJA
- SEX - GENDER

BIOLOŠKA KATEGORIJA
- Iz genetskih razlik izhajajo hormonske razlike in iz tega obojega pa anatomske razlike. To pomeni, da pri moških prevladuje testosteron, pri ženskah
- genetska razlika: XY, XX – hormonske razlike vplivajo na izgled človeka – dobimo moške, ki so večji, hitrejši, močnejši in ženske, ki imajo več maščobe (25%, moški samo 12%)
- raziskave so pokazale, da so samice, ki so jim dodajali moške hormone, postale agresivnejše
- nekateri domnevajo, da so genetsko določene tudi določene osebnostne/vedenjske lastnosti žensk in moških (raziskave na podganah...)

DRUŽBENA KATEGORIJA
Sestavljajo jo trije elementi:
- spolna vloga
- spolna identiteta
- spolni značaj

a.) SPOLNA VLOGA
Gre za delitev vlog glede na biološki spol (ženske-hišna opravila). To je spolna asimetrija vlog. Take delitve so značilne za androcentrične družbe, kjer moški zavzemajo najpomembnejše položaje. Nekatere vloge so bolj moške, druge bolj ženske. Moško delo je tudi bolj cenjeno.

b.) SPOLNA IDENTITETA
Razvije se med 2. in 3. letom starosti v procesu socializacije. Takrat začnejo otroci sami sebe spoznavati kot spolno različne (skozi igro, odnose staršev do različnih spolov). Gre za zavedanje samega sebe kot spola.

c.) SPOLI ZNAČAJ
Govorimo o različnih lastnostih, ki naj bi jih imela spola (moški agresivni, aktivni, dominantni, racionalni, ženske pasivne, čustvene, podrejene, nesamostojne).

SPOLNA DIHOTOMIJA – kulturne razlike med spoloma
SPOLNI DIMORFIZEM - razlike v BIOLOŠKIH (primarnih in sekundarnih) spolnih znakih med spoloma

MAČIZEM – pobveličevanje moškosti, moških lastnosti (agresivnost, dominantnost, moč), ženska mora tako vlogo sprejet

SEKSIZEM IN SPOLNA DISKRIMINACIJA
- **seksizem** je ideologija in praksa spolne asimetrije (ideologija, ker ne moremo znanstveno/teoretično dokazati, da so npr. ženske manj sposobne na tistih področjih, kjer prevladujejo moški)
- s seksizmom označujejmo **prepričanje in praktično delovanje**, ki temeljita na ločevanju dejavnosti po spolu in priznavanje neenakih lastnosti, priložnosti in sposobnosti glede na spol.
- ženski seksizem je skoraj neviden
- v praksi je torej seksizem spolna diskriminacija. Kaže se na področjih:
    - zaposlovanja (težje dobijo dobro službo, manj plačane..)

    - politike (vodilna mesta v pol. strankah in pol. inštutucijah, npr. parlamentu, vladi zavzemajo moški)
    - doma in družine (naredijo več hišnih, gosp. opravil)
- manjše plače žensk – pogosto povezano z njihovim izostajanjem med nosečnostjo
- področje ekonomije – v gosp. krizah prej odpustijo ženske
- pogodbe – da ne boš imela otrok – nezakonito – to rešujejo s polletnimi pogodbami
- Titanik – ženske gredo rve na čolne – nadaljevanje vrste, moški poskrbijo za ženske
- RAZISKAVA: Moški si prizadevajo za enakopravnost in enakomerno porazdelitev vlog v gospodinjstvu in družin, vendar pogosto v praksi ni tako, čeprav se izboljšuje

ANDROGINOST – en človek prevzame vloge moškega in ženske (socializacija poteka tako, da se že otroka navaja, da bo znal delati in opravljati obe vloge)

POZITIVNA DISKRIMINACIJA ŽENSK – ženske so obravnavane drugače kot moški, vendar pa je to za njih pozitivno – daje se jim prednost v določenih situacijah, ker so ženske:

- ženske kvote v politiki (določeno število žensk, ki morajo dobit stolček)
- krajša delovna doba (za 5 let)
- ni jim treba služit vojaški rok
- nočno delo mladim materam močno omejeno
- omejeno delo v rudnikih

TEORIJE O RAZLIČNOSTI SPOLNIH VLOG

- 1 – BIOLOŠKE - OSNOVA
- 2 – KULTUROLOŠKE – KULTURA – STVAR DOGOVORA

1 – Razlagajo različnost spolnih vlog z biološkostjo (moški so močnejši, ne dojijo...)
2 –Te pa razlagajo z družbenim dogovorom – delitev vlog na moške in ženske ni univerzalna (v vseh družbah moški ne opravljajo istih vlog, prav tako ženske)

BIOLOŠKE TEORIJE
Lionel Tiger, Robin Fox – antropologa, avtorja biološke teorije
Ženske so noseče, rodijo, dojijo in zato so najbolj primerne za opravila v okviru doma; moški pa močnejši, hitrejši in zato primernejši za lov in boj s sovražnikom. Več kot 99% zgodovine človeka je njegov prednik živel v lovsko-nabiralniških skupnostih – to pomeni, da je človek evolucijsko gledano razvil in utrdil te vloge v teh skupnostih, zato so vloge GENETSKO določene – BIOGRAMATIKA (bioslovnica) = genetsko določen program, ki določa spol. Še en razlog za to je dediščina od primatov → moški so bolj agresivni/dominantni, ženske pa bolj čustvene/jezikovno spretne. Zato je moški razvil boljši občutek za prostor, ženske pa so bolje razvile jezikovne spretnosti (ko so nabirale in se pogovarjale, ukarjale z otroki). Tiger in Fox sta rekla, da je vsaka drugačna razdelitev vlog protinaravna.

George Peter Murdock
Bil je antropolog. Vzel je vzorec 224 različnih družb (od enostavnih do sodobnih, modernih družb). Ugotovil je, da je v vseh teh družbah prisotna razdelitev vlog po spolih in da v vseh opravljajo moški težja dela in dela, ki so povezana z daljšo odsotnostjo od doma (delo v rudnikih, pilotiranje, mornarstvo...)., ženske pa lažja fizična dela, bolj v bližini doma. Pride do zaključka, da je ta delitev univerzalna, velja za vse kulture. Ta razdelitev izhaja iz biološkosti.

KULTUROLOŠKE TEORIJE = moški in ženske se naučijo spolnih vlog v konkretni kulturi
Margareth Mead

Antropologinja, ki je preučevala primitivne skupnosti. Leta 1935 je napisala **Spol in značaj v 3h primitivnih skupnostih**. Preučevala jih je na Novi Gvineji.

1. Arapeči
2. Mundugumori
3. Čambuli

Ugotovila je, da je vsaka od the skupnosti oblikovala svojo kulturo delitve vlog.
Pri **Arapečih** se oba spola vedeta, kot se v Z kulturi vedejo ženske.
Pri **Mundugumorih** je bilo vedenje moških in žensk tako, kot je bilo pri nas moško vedenje (agresivno, grobo z otroki...).
Pri **Čambulih** so bile vloge glede na naše obrnjene (ženske dominantne, agresivne, nezanimanje za vzgojo otrok..., moški lišpanje, klepetanje...).

Antropologi, ki so prišli za njo, so videli stvari drugače. Ugotovili so, da je videla stvari, kot jih je hotela videti. Ona je hotela dokazati, da je organizacija družbe stvar dogovora – v tej skupnosti je živela določen čas – neobjektivno. Prva se je ukvarjala s spolnimi vlogami. Drugače so že prej po Pacifiku hodili in raziskovali ljudstva.

Ann Oakley = angleška sociologinja, feministka
Vzela je Murdockov vzorec družb in ugotovila, da v tem vzorcu obstojijo družbe, kjer se samo ženske ukvarjajo s krčenjem zemljišč, sekanjem drv, sodelujejo v ribolovu in delajo v rudnikih in na gradbiščih. Murdocku je očitala, da je šlo za interpretacijo moškega Z-kulture. Po njeno ni bioloških razlik, ki bi omejevale ženskam dostop do določenih delovnih mest. Če bi biološke razlike bile odločilne, ne bi bilo nobenih izjem, na katere je naletela.

- vojska – ženske ponavadi ne vozijo tankov

Poljanšek:
Biološke razlike so pomembne in vplivajo na razdelitev vlog. Vendar to ne pomeni, da ženske ne morejo zavzeti vodilnih položajev. Pri fizičnem delu je smiselno, da ga naredijo moški, vendar je teh del tako in tako vedno manj. V socializmu je bila ženska delavka, šele v 70., 80. letih dobijo spet svoje spolne atribute. V vojni, ko so bili moški na fronti, so ženske delale v tovarnah – potem so ugotovile, da jim je to všeč. Danes v Ameriki delavke hočejo ostati doma

VZROKI/TEORIJE MOŠKE DOMINANCE

PATRIZEM

Bryan Turner: Patriarhat je družbena struktura, ki instucionalizira neenakost med spoloma → ženske so formalno pravno neenakopravne. Ženske nimajo volilne pravice. Vendar moderne družbe presegajo to. Ženske so moralno pravno v enakem položaju kot moški, dejansko pa NE. Tako družbo je po Turnerju smiselno imenovati patristična/partriarhalna (androarhat – »andros«-gr. moški)

Ernestine Friedl

- večji pomen daje kulturni določenosti vlog
- iste dejavnosti so v neki družbi pojmovane kot ženske, v drugi pa kot moške, vendar so takrat, ko jih opravljajo moški bolje vrednotene
- moški torej vedno opravljajo dela, ki jim družba pripisuje večjo vrednost in ki omogoča večjo ali manjšo stopnjo nadzora nad drugimi – **izvor moške dominance**
- določenih dejavnosti ženske ne morejo opravljati, ker morajo rojevati in dojiti in ker so bolj potrebne za nadaljevanje vrste (zato so moški bojevniki)

Sherry Ortner

Manjvrednost žensk razlaga z razmerjem med naravo in kulturo/ različnimi vrednotami. Kultura je tista, s pomočjo katere se obvladuje naturo (naravo). Človek si je kulturo prilagodil tako, da si je prilagodil naravo in si jo podredil. Zato se kulturno smatra za večvredno (superiorno) kot naravno. Zaradi različnih znakov so ženske bliže naravi (rojevanje, menstruacija..). Moški se tako lahko ukvarja s »človeškimi« dejavnostmi.

Pomembni elementi kulture so ekonomija, politika, religija, znanost. S temi dejavniki se je skozi celo zgodovino ukvarjal moški. Ker so v teh panogah dominantni, so tudi više vrednoteni kot ženske. Moškemu se pripisuje kulturo, ki je nekako večvredna, ženskam pa naturo, ki je kulturi podrejena (manjvredna). Ženske bolj delujejo kot samice kot moški kot samci.

Shulamith Firestone (ženska)
Ona razlaga dominantnost moškega nad žensko s t.i. PSIHOLOGIJO MOČI (bioškimi razlikami med sploma)
Že v praskupnosti so ženske, ko so bile noseče in ko so dojile, bile odvisne od moških. V savanah je bil človekov prednik bolj ranljiv (zveri) in se je začel skrivati. Ženske so bile doma, moški so lovili in zato so bile odvisne od njih. Ko je moški ugotovil, da je ona odvisna od njega, je razvil psihologijo moči – ta želja vladati drugemu je po mnenju Firestonove temelj za vse druge družbene dominantnosti. To je tudi vzrok za nastanek družbene slojevitosti – saj se želja vladati ženski prenese na željo vladati vsem.

SPOL IN SOCIALIZACIJA

Kakšne vloge bo igral človek, ko odraste, je v veliki meri odvisno od načina socializacije.

DRUŽINA

Ob rojstvu ne obstajajo vedenjske razlike med otroki. Vendar pa se kmalu začne drugačen odnos do the otrok s strani staršev, sorodstva glede na biološki spol otroka (drugačne barve oblačil, igrače..). → tako otroka že navajajo na določene vloge. Odnos do deklet je bolj pokroviteljski kot do fantov (če gre dekle vn je bolj ranljivo). Delali so raziskavo in starše spraševali, če delajo razlike pri vzgoji svojih otrok – rekli so, da sicer ne, a se je potem izkazalo, da jih delajo. Žensko se še vedno dojema kot šibko, ranljivo.

ZAPOSLOVANJE

- družina negativno vpliva na žensko, ki je razpeta med družino in delom
- pričakovanja staršev so tudi različna
- 45,6% žensk je zaposlenih od celotne delovne sile
- vedno bolj se uveljavljajo na mestih, kjer so prej prevladovali moški, vendar se tudi posveča družini
- pogosto imajo poklic, kjer se povezujejo in so nadaljevalke vlog, ki jih opravljajo v družini (učiteljice, vzojiteljice, čistilke..)
- imajo slabše plače, izjema gradbeništvo
- nižja, manj odgovorna delavna mesta

ŠOLA

Pomembna, ker se na šoli pogosto utrjujejo spolne razlike (preko učbenikov, športa – dekleta odbojka, fantje – košarka, krožki- pevski zbor, modelarstvo). Jezikovne usmeritve so bolj ženske, naravoslovno-tehnične pa moški.

Odnos učiteljev do deklet in fantov je različen in prav tako pričakovanja. Uspeh deklet se pripisuje pridnosti, fantov pa brihtnosti. So pa dejstva, ki so resnična – ženske so boljše v pedagogiki, jezikih, socialnem delu. 98% dobrih svetovnih pisateljev je bilo moških – razlog tiči v tem, da ženske niso imele izkušenj, slabšo izobrazbo...

MEDIIJI

Še vedno prikazujejo stereotipne vloge: (ženske doma, kuhajo..). Mediji pogostokrat tudi izkoriščajo ženske kot spolne objekte za oglaševanje izdelkov (Vsaka ima svoj faktor). Pojavljajo se tudi reklame, kjer se ženske kažejo kot dominantne osebe. Imamo specialne revije za moške in ženske, ponavadi so na naslovnicah ženske. Problwm teh revij je, da povzročajo nesproščenost pri spolnosti (zapovedi kako do popolnega orgazma. Različne vloge žensk in moških se kaže tudi v učbenikih (predvsem za OŠ), knjigah → moški liki so pogumni, se bojujejo...

VRSTNIKI

V okviru vrstniških skupin se utrjuje spolna identiteta, vloge (ženske se pogovarjajo o ženskih temah...). Ločenost – fantki skupaj, punčke skupaj.

NANCY CHODROW

Pojasnjuje razlike med moškimi in ženskami v družbenosti spola (spolni značaj, identiteta). Pojasnjuje različno primarno socializacijo. Za primarno socializacijo so v Z kulturi odgovorne predvsemm ženske – matere – le-te imajo drugačen odnos do deklic in dečkov. Deklice doživljajo kot sebi podobne in jih bolj vežejo nase. Deklice se z materami identificirajo in tako razvijejo žensko čustvovanje (so bolj povezane z matermi in ta občutek povezanosti lahko prenašajo naprej). Ni pomembno samo, da matere vežejo deklice nase; ta način vezanosti ženske razumejo. Dečke pa matere pustijo, da se oddaljijo od njih, se diferencirajo → ker jih vidijo drugače in tudi dečki vidijo sebe drugačne od mater in nimajo te potrebe (tako velike) po povezanosti in moškost tako dojemajo kot tisto, kar je v nasprotju z ženskostjo. Zato so moški bolj samostojni, racionalni.

ŽENSKE IN INDUSTRIALIZACIJA --> industrializacija je vplivala na položaj žensk

V predindustrijskih družbah v Evropi so bili vsi člani družine vključeni v proizvodnjo dobrin in storitev, potrebnih za preživetje. To pomeni, da so starši in otroci delali na kmetijah oz. v okviru družinskega podjetja (=delavnice). Vsi so bili vključeni v te dejavnosti. Pogostokrat so gospodinjska opravila prevzeli najstarejši otroci. Ženske so imele enakopraven položaj z moškimi saj so pogostokrat sodelovale pri sklepanju različnih poslov in odločale o pomembnih vprašanjih v zvezi s kmetijo oz. podjetjem (finance...). Zas vzgojo otrok so skrbeli ponavadi najstarejši otroci.

Z industrializacijo pride do zaposlovanja tako žensk kot moških v podjetjih izven doma. Pogostokrat so ženske bile še bolj izkoriščene kot moški. V 2. polovici 19. stoletja pa se je začelo število ženske delovne sile intenzivno zmanjševati (omejevnaje zaposlovanja žensk in otrok).

VZROKI ZA OMEJENO DELO ŽENSK IN OTROK

1. uvedba obveznega osnovnega šolanja (otroci niso smeli več delat in so mogli hoditi v šolo), zato so ženske skrbele za otroke in hrano (tudi one tako morale ostati doma)
2. razvoj humanističnih idej o nečlovečnosti zaposlovanja otrok (to je nehumano)
3. protisk moške delovne sile (preko sindikatov), da se ženske izloči iz delovne sile, ker so jim prepoceni konkurenca (ženske so se izkazale za bolj marljive, dosledne, pa še več je bilo delovne sile in ji je zato padla cena). Ugodijo jim, ker se bojijo revolucije.
4. ideologija, da je mesto ženske doma in da delo zanjo sploh ni primerno – za to se je zavzemala tudi cerkev (Janez Evangelist Krek)

POSLEDICE

1. postale so ekonomsko in finančno odvisne od moških (svoje preživetje dolgujejo moškemu, njeno delo doma nima statusa dela)

Parsons pravi, da tako ženska opravlja **ekspresivno vlogo** (ostaja doma, čustvena, skrbi za dom), moški pa **instrumentalno vlogo** (zadeva neko brezdušnost, trdo plačano delo zunaj doma). Vlogi sta komplementarni – se dopolnjujeta. Po njegovo je to najučinkovitejša ureditev za sodobne industrijske družbe.

ZAPOSLOVANJE ŽENSK

Delež zaposlenih žensk je dandanes skoraj enak deležu moških (Finska, Danska, Kanada, Avstrija, Slovenija...). Povečal se je v obdobju 1. svetovne vojne zaradi pomanjkanja delovne sile. Vzroki za ponovno vključevanje žensk v delo:

1. povečanje potrebe po delovni sili, predvsem v terciarnem sektorju (zdravstvo, šolstvo, socialne dejavnosti, vzgojne... – storitve povezane z blaginjo države)
2. pojav feminizma, ki je ženskam vlil samozavest in prepričanje, da so enako sposobne tudi na področju kariere kot moški
3. spoznanje žens, da je ekonomska samostojnost osnova vseh nadaljnih samostojnosti (emancipacija)
4. ekonomska nuja – pomeni, da je za zaželjen življenski standard potrebno zaposlovanje tudi žensk (več denarja, udobja) – povečala so se pričakovanja glede življenskega standarda; pri delavcih je šlo za to, da z eno plačo niso mogli živeti

Ženskam se pogosto očita: Zakaj moraš delat, ko imaš otroke, ki te potebujejo. Po krščanski miselnosti ženska, ki ni ženska sploh ni mati. Prava ženska je le ženska, ki je mati. Ženske imajo zato slabo vest.

ZNAČILNOSTI ŽENSKEGA ZAPOSLOVANJA

1. ženske se v veliki meri zaposlujejo na področjih, ki zahtevajo skrb, nego, pomoč (terciarni sektor) in s tem pomenijo nekakšno nadaljevanje družinskega dela (šolstvo, socialno skrbstvo, administracija, zdravstvo..). Veliko jih je tudi v industriji.
2. panoge, kjer prevladujejo ženske so imenovane FEMINIZIRANE panoge (feminizacija poklica – npr. učiteljice – manj ugledno, plačano), npr. obutvena industrija, tekstilna, predelovalna, 70% žensk predstavlja delo za tekočim trakom, tobačna industrija...
3. manj žensk na vodilnih položajih (25-30% žensk je direktoric)
4. ženske prej izgubijo službo kot moški
5. ženske morajo še vedno doma delat – vendar jim je že olajšano (pralni stroj...)

Včasih je bil učiteljski poklic bolj spoštovan – bili so edini nosilci znanja

ALI SE POLOŽAJ ŽENSK IN MOŠKIH SPREMINJA

1. nekatere raiskave kažejo, da so vloge bolj simetrične kot v preteklosti, vendar pa ženske še vedno opravijo veliko: večino gospodinjskih opravil in dela z otroki. Res pa je, da družina izgublja določene funkcije – varstveno, kar pomeni, da se ženske lahko bolj posvetijo karieri in sebi; značilno je tudi bolj sproščeno spolno življenje
2. v javnomnenjskih raziskavah moški izjavljajo , da so za večjo enakopravnost in simetrično delitev vlog, v praksi pa je bistveno manj opazen ta prispevek moških k enakopravnosti
3. tudi v družini se opaža drugačne socializacijske procese, ki ne temeljijo več na spolno različni socializaciji. V večji meri socializacija poteka v smislu ANDROGINEGA značaja (moške in ženske lastnosti/vloge združene v celoti)
4. vedno bolj je družba razvita, tem boljši je položaj žensk

TEŽAVE so v socializaciji žensk, mediji, starši... sugerirajo to materinskost. Tudi moški včasih sistematično onemogočajo ženskam dostop do ključnih položajev. Ženske se morajo bolj dokazovat kot moški, da pridejo na mesto direktorice. Ženske so tudi vedno bolj izobražene.

ŽENSKE IN RAZREDNA PRIPADNOST

Velika večina bogastva tega sveta je v rokah moških. Lastništvo produkcijskih sredstev je v večji meri v rokah moških, zaenkrat so moški še vedno bolje izobraženi kot ženske in imajo višji dohodek. Drugače v Sloveniji sedaj diplomira več žensk. Ugotavlja se, da se moška dominanca v ekonomski sferi prenaša tudi v družinsko sfero.

BOLJ EKSTREMNO:

Nekateri moške primerjajo z delodajalcem, ženske pa z delojemalcem. Pri tem je ženska izkoriščena. Plačana je slabo ali pa sploh ni (gospodinja)

ŽENSKE IN POLITKA

- v večini držav ženske imajo volilno pravico (pri nas 1946)
    - v Saudovi Arabiji je še vedno nimajo
    - ZDA 1920
    - SZ 1917
    - Nova Zelandija 1893 – PRVI! (bila del Britanskega imperija)
    - Grčija 1952
    - Švica 70.leta

Ko so ženske dobile volilno pravico, so se mnogi bali, da bo to pomenilo destabilizacijo v družini in zmedo v sistemu. Drugi so menili, da bo to pomenilo bistveno več ALTRUIZMA, strpnosti in moralnosti, vendar do tega ni prišlo (=vsaj radikalno ne). Opaža se nekaj več prisotnosti pozitivnih značilnosti v politiki, ženske, ki so ministrice na področju vzgoje, kulture → s tem se je to izboljšalo (napredovalo). Mogoče kakšna ministrica za kulturo hoče uvesti spremembe, vendar je tu še vedno vlada, ljudje, ki to omejujejo in določajo. Izkazalo se je, da ženske ne volijo žensk – zato ženske niso prišle na pomembna mesta. To rešujejo s KVOTAMI – nekaj stolčkov rezerviranih za ženske.

ŽENSKE IN CERKEV

Krščanstvo in islam izhajata iz udovskega stališča do žensk, kjer je ženska moškemu podrejeno, reprodukciji namenjeno in pogosto nečisto bitje. Svojčas so ženskam z menstruacijo preopovedali vstop v cerkev. Patriarhalni odnosi so predpostavljeni kot naravni in moralni, ker je ta odnos do žensk dal božjega načrta. Ženska je tista, ki je vzela sadež iz drevesa spoznanja – ona ke kršila božjo zapoved.

Apostol Pavel: Ženska saj se da poučiti, nujno in z vso udanostjo. Ne dovolim pa, da bi ženska poučevala (=da bi pametovala) ali gospodovala nad moškim. Krotka naj bo, prvi je bil namreč ustvarjen Adam, potem Eva. Adam ni bil zapeljan, žena pa se je pregrešila, ker se je dala zapeljati. Zveličala pa se bo s tem, da rodi otroke. Če se bo vedla spoštljivo, ustvarjala v veri, ljubezni in svetosti. → Iz njegovih besed lahko spoznamo, da je ženska namenjena rojevanju in služenju moškemu.

Stuhec: Katoliška cerkev je avantgarda (= bila bo nosilka sprememb v zvezi z ženskami)
Katoliška cerkev se je zavzemala za 3 leta porodniške za ženske.
Papež Pij X: Družina je vaše kraljestvo.
Mojzesova knjiga: Zadal ti bom mnogo trpljenja. Ko boš zanosila boš rojevala v bolečinah in tvoja volja bo pod oblastjo tvojega moža in on bo tvoj gospodar
MIT DEVICE MARIJE: Ženska naj ne bi seksala, to je le nujno zlo, ki pride zraven.

PROBLEMI

1. prepoved ločitev (ali skrajno omejena)
2. kontracepcija
3. splav (tudi če je ženska posiljena (na Irskem in Poljskem **ni** dovoljen)

Po islamskem pravu mora imeti ženska 2 priči, da je bila posiljena.
Cerkev je v rednjem veku (začetek novega veka) odigrala pronatalistično vlogo (preko uničenja modrih žensk je pospeševala rojevanje otrok, ker jih je veliko umrlo zaradi kuge, suše in so imeli interes reproducirati delovno silo). Ženske, ki so poznale načine kontracepcije so označili za čarovnice in jih sežigali.

Razsvetljenska ideja emancipacije človeštva – na političnem področju, področju znanja
Kant: Razsvetljenstvo je osvoboditev izpod neznanja (Človek lahko zadija s polnimi pljuči) - Velika zgodba človeštva.

FEMINIZEM

To je gibanje za žensko ekonomsko, politično in družbeno emancipacijo (osamosvojitev, za njihove pravice). Začetki segajo v 18. stoletje, čas razsvetljenstva oz. buržoazne revolucije v ranciji. V tistem času so izobražene ženske iz višjih slojev ustanavljale ženske klube in zahtevale izenačitev z moškimi na večih odročjih.

PRVI VAL FEMINIZMA:

Olympe de Gouges

- ena od voditeljic teh ženskih klubov
- 1791 je napisala Deklaracijo o pravicah ženske in državljanke, kot odgovor na deklaracijo, ki so jo napisali moški (človeka in državljana)
- prvi stavek: ženska je rojena svobodna in ostane moškemu enaka po pravicah
- izpostavila je dejstvo, da pravice ne morejo zajemati samo moških
- leta 1793 so jo obglavili

Mary Wollstonecraft

- leta 1792 je objavila delo Zagovor pravic ženske
- zavzemala se je za politično in družbeno enakopravnos žensk

Kot gibanje pa se feminizem razmahne v **drugi polovici 19. stoletja**, ko so ženske zahtevale enake možnosti na področju izobraževanja, dela in politike. V Angliji se je znotraj feminizma razvilo gibanje za volilno pravico žensk. Članice so se imenovale **SUFRAŽETKE** (suffrage – volilna pravica).

Gibanje se je iz Anglije razširilo v ZDA, Avstalijo, Z-Evropske države. Posamezne nacionalne zveze so se ob koncu 19. stoletja začele povezovati v mednarodne zveze.

Leta **1888** je nastal mednarodni svet žensk. Konec 19. stoletja in v začetku 20. stoletja je prišlo do razcepa v feminističnem gibanju in sicer na t.i. meščanski in socialistični (proletarski) del ženskega gibanja.
Socialistični del je izhajal iz prepričanja, da bo z ukinitvijo razredne družbe in s tem koncem izkoriščanja ljudi, tudi konec izkoriščanja oz. podrejenosti žensk. Kljub temu pa so ženske iz tega gibanja l. 1910 ustanovile Socialistično žensko internacionalo.

Na pobudo **Clare Zetkin so že l. 1911 praznovali 8. marec kot mednarodni dan žensk**. Najprej so volilno pravico dobile ženske na Novi Zelandiji l. 1893, sledila je Sovjetska zveza l. 1917, ZDA l. 1920, VB l. 1928, Nemčija l. 1919, Peru l. 1979, Francija l. 1945, Slovenija l. 1945. Zelo pozno so jo dobile v Švici (70. leta), v Saudovi Arabiji pa je ženske še zdaj

nimajo. S tem, ko so ženske dobile volilno pravico v večini zahodnih držav, je prišlo do zatona prvega vala feminizma.

2. VAL FEMINIZMA

- pride konec 60. let 20. stoletja
- temu valu pravimo tudi NEOFEMINIZEM (novi)
- pojavi se v ZDA, ko so ženske poskušale delovati v okviru različnih družbenih gibanj
- ta družbena gibanja so bila:
    - za državljanske pravice
    - za pravice črncev
    - mirovniška gibanja
    - hipijevsko gibanje (študentsko)

- ženske v teh organizacijah niso našle mesta, saj jih moški spet niso resno jemali
- začele so ustanavljati svoje neodvisne organizacije
- iz ZDA se je razširil po svetu (bolj po razvitih državah)
- neofeministično gibanje je izredno heterogeno, raznovrstno, zato nekateri pravijo, da je bolje govoriti kar o feminizmih (tu se sociologi razlikeujejo)
- drugi val feminizma izpostavlja problem, da dejanska enakopravnost kljub formalni enakopravnosti še zdaleč ni izenačena

TEME KI JIH JE DRUGI VAL IZPOSTAVIL:

1. preseganje stereotipnih predstav o moških in ženskah v medijih
2. pravica do svobodnega odločanja o rojstvu otrok (ženske so zagovarjale možnost splava in uporabo kontracepcijskih tablet)
3. vprašanje nasilja nad ženskami v družini
4. ženske so se začele pojavljati na področju znanosti, razvijale so tudi različne teorije s področja družboslovja (skozi teorijo so želele izpostavit oložaj žensk)
5. družbeno življenje
6. spolnost (teoretični prispevki)
7. kazenska literatura
8. spremembe zakona o enakem plačilu
9. ženske so opozarjale na svoj položaj in povdarjale tudi druge zatrte skupine

Sicer pa se NEOFEMINIZEM deli:

1. LIBERALNI FEMINIZEM

Izpostavlja nujnost postopnega spreminjanja položaja žensk z izobraževanjem, opozarjanjem na različne nepravilnosti v javnosti (oglasi, plakati kjer je vidna diskriminacija žensk), težnje za spremembe zakonodaje → za pozitivno diskriminacijo. Liberalni feminizem ima najširšo podporo v javnosti, ker je najbolj sprejemljiv. Te feministke smatrajo, da je asimetrična delitev vlog problematična tako za ženske, kot za moške (ženske se ne morejo uveljaviti na višjih položajih, moški pa so prikrajšani za oblikovanje globljih odnosov z otroki).

2. SOCIALISTČNI oz. MARKSISTIČNI FEMINIZEM

Pojavil se je tudi že prej. Osnovni vir zatirnaih žensk je kapitalizem in ne patriarhat. Z ukinjanjem razrednih družb se ukine tudi neenakopravnost žensk. Opozarjajo na neplačano gospodinjsko delo, tam nimajo pokojninskega zavarovanja, brez virov dohodka. Imajo slabšo pozicijsko moč in nimajo moči, da bi pritisnile na svoje delodajalce – partnerje. 70-80% svetovnega bogastva imajo moški.

3. RADIKALNI FEMINIZEM

Tdijo, da obstoječe družbene razmere koristijo samo moškim. Ženske so izkoriščene, ker opravljajo za moške raqzlična neplačana dela. Poleg tega pa moški preprečujejo ženskam, da bi prišle na višje položaje.

Deli se na:

a.) **SUPREMACISTKE** – smatrajo, da so ženske več vredne kot moški; zavzemajo se za zamenjavo patriarhata z matriarhatom

b.) **SEPARATISTKE** – poudarjajo stališče, da si bodo ženske same, brez pomoči moških izborile boljši položaj v družbi; Znotraj se pojavljajo tudi lezbične skupnosti, ki smatrajo, da so lahko le one v celoti feministke, ker so lahko le one v celoti neodvisne od moških.

3. VAL FEMINIZMA = POSTMODERNI FEMINIZEM

- 80., 90 leta
- ta val izpostavlja prepričanje, da ženska ni abstraktno bitje, s katerim bi se lahko vsaka ženska identificirala
- zavrača obstoj ene Ženske (ne da se onkološko utemeljit kaj je biti ženska s svojim bistvom, ukvarja se z bistvom nekega položaja) – zaradi tega se ženske ne morejo identificirati, s tem tudi utemeljimo, zakaj so bile v feminizmu različne smeri
- iz tega sledi, da feminizem kot enotno gibanje ni mogoč
- ženske oblikujejo svojo identiteto preko spola, razreda, izobrazbe, poklica, etnije, rase
- vse te identitete določajo posamezno žensko

POSTMODERNIZEM – govori o tem, da smo vsi priča številnim drugačnostim in vse imajo pravico do obstoja. Ni velikih zgodb, projektov. Konec je s fašizmom in socializmom. Nihče ne bo več narekoval človeku, akok naj bo nesrečen. Imamo mnoštvo religij, načinov življenja. Fašizem je proizvod razsvetljenstva.

ČLANEK: Pretepanje – pravilna kazen

- Indijke – da je večinoma upravičeno
- 56% upravičeno, da so kdaj tepene, ker:
  - zanemarjajo dom in družino
  - se ne vedejo lepo do moževih sorodnikov
  - imajo premajhno doto
  - slabo kuhajo

Švedska je najprijaznejša do mamic. Norveška, VB, Avstrija in Švica tudi...

9- letna mamica

- mož 27 let, bila sta poročena
- deklica je bila videti veliko starejša in razvita
- deklice nimajo možnosti, da bi se prosto razvijale in starši jih že tako zgodaj dajo v zakon

Nasilje nad ženskami:

- 12-letna hči je sama pripeljala mater in sama povedala, kaj se je zgodilo
- v državah, kjer so vojne, države, ki so okupirane
- grožnje s smrtjo, posilstva, prepoved spanja
- 1 od 5 telesno in duševno izrabljena
- 700.000 na leto posiljenih
- dovoljeno v arabskih državah, da mož ženo ubije, če je bila posiljena, ali pa bila z drugim moških
- polivanje obraza s kislino

Ženska je zgolj nagonsko, neracionalno bitje

- tradicionalna druba, vrednote
- očitna podrejenost žensk

- moški za obdelovanje polj (podeželje), v mestih avtomehaniki
- ženske – skrb za družino
- moški sme žensko pretepsti
- vloga se izboljšuje, ko prvič postane mati
- pohabljanje ženskih spolnih organov (130 miljonov žensk in se še povišuje)
- ni ukvarjanja za enakopravnost
- prisiljena slediti družbenim pravilom, drugače je iz nje izobčena

Kontracepcijske tabletke:
- l. 1960
- lahko pozabili na tveganje in odgovornost
- ženska je lahko sama odločala
- več spolnega užitka ☺
- otroci rojeni pozneje in ko so bili zaželjeni
- spolni užitek ženske ni več tabu
- popolna neodvisnost v obvladovanju svojega telesa
- pravica do prekinitve nosečnosti

DRUŽINA

- primarna družbena skupina, institucija
- družina je vsaj dvogeneracijska skupnost, kjer starši skrbijo za otroke (to se potem obrne)
- družino moramo ločiti od drugih pojmov:
    - ZAKONSKA ZVEZA – relativno trajna spolna in ekonomska skupnost dveh ali večih ljudi (poligamija) različnega ali istega spola, ki jo priznava določena kultura in partnerji sami
    - MONOGAMIJA – zakonska zveza dveh partnerjev (V večini Evropskih držav je možna ločitev in ponovna poroka
    - POLIGAMIJA – poročanje enega človeka z večimi ljudmi
    - POLIANDRIJA – mnogomoštvo (Tibet ☺)
        - mogoče zato, da bi omejili število rojstev, manjša rodnost
        - preko žensk se deduje, prenaša remoženje
    - POLIGINIJA – mnogoženstvo
- Ko govorimo o sklepanju zakonske zveze upoštevamo tudi kriterij:
    - EKSOGAMIJA: Zapoved sklepanja ZZ ven iz skupine; prepoved sklepanja ZZ znotraj skupine (tabu incesta); - v nekaterih kulturah je bilo sicer celo zaželjeno poročanje med brati in sestrami; ponekod se pa ne smeta poročat z istim priimkom; vse kulture poznajo tabu incesta
    - ENDOGAMIJA – obveza, zapoved sklepanja ZZ znotraj določenih skupin (znotraj tehnične skupine, kaste, rase, religije)
- MATRILOKALNOST = zakonca živita pri ženinih starših
- PATRILOKALNOST = zakonca živita pri moževih starših
- NEOLOKALNOST = zakonca živita na svojem
- MATRILINARNOST = deduje se in določa potomstvo po materi (pri poliandrijah)
- PATRILINERNOST = deduje in določa potomstvo se po očetu
- BILINEARNOST = deduje in določa potomstvo se po obeh

FOKALNOST

- matrifokalnost – mama ima glavno besedo znotraj družine
- ≠matriarhat – ni dokazano, da je to sploh kdaj obstajalo

SORODSTVO

- pomeni navezansot posameznikov z ZZ, posvojitvijo ali pa krvno povezanostjo
- 3 oblike:
    - pojem sorodstva se oži v modernih družbah (tudi naši družbi – sicer razlike) – bolj kot je širše sorodstvo funkcionalno bolj je marginalno (življenje v modernih družbah se ne organizira več po sorodstvu – zato se tudi izgublja poimenovanje
    - gospodinjstvo = ekonomsko statistična kategorija oz. skupnost ljudi, ki živijo pod isto sreho in skupaj trošijo materialne dobrine; Imamo različne vrste glede na število članov:
        - partnersko
        - samsko
        - družinsko

VRSTE DRUŽINE

1. JEDRNA/NUKLEARNA DRUŽINA

- dvogenracijsko, starši in otroci
- obstajale so že v predindustrijski dobi – niso bile posledica modernizacije, industrializacija (S Francija, Skandinavija, VB, Belgija
- razlikujemo 2 vrsti jedrne družine:
    - družino orientacije: družina, jer imamo vlogo otroka
    - družino prokreacije: družina, kjer smo v vlogi starša, zakonskega partnerja
- jedrna družina je v moderni družbi zelo krhka in lomljiva, kar se pozna pri njeni stabilnosti; če en partner umre, družina izgubi pomembnega člana
- tudi pritiski zunanjega sveta so na posamezne jedrne družine večji kot pri predstavnikih drugih družin (večja odgovornost, večja pričakovanja)
- z jedrno družino/nastajanjem jedrne družine so se okrepile vezi med člani jedrne družine – močnejša povezanost članov – intenzivno čustveno razmerje
- včasih je več otrok umrlo, dandanes je groza, če umre otrok

2. RAZŠIRJENA DRUŽINA

- sestavljajo jo sorodniki velih generacij
- zakonski par, otroci, dedek, babica, neporočen brat, sestra

3. MODIFICIRANA RAZŠIRJENA DRUŽINA

- modifikacija – sprememba, prilagoditev
- sorodska povezanost večih jedrnih družin, s tem da te družine zadržijo določeno avtonomijo
- to pomeni, da je širše sorodstvo funkcionalno pomembno, ker sodeluje pri gospodinjskih opravilih, vzgoji otrok, nudi emocionalno in materialno podporo; obstoj take družine omogočajo sodobna komunikacijska in transportna sredstva (avto, telefon)
- sama partnerja po definiciji nista družina, ker nista dve generaciji

4. VELIKA DRUŽINA

- sestavlja jo več jedrnih družin, ki živijo v skupnem gospodinjstvu in sicer na horizontalni in vertikalni ravni
- tega zdaj ni več, bilo v tradicionalnih skupnostih
- skupaj obdelujejo polje, vzgajajo otroke
- mafija – klan
- velika družina je značilna za V Evropo in pa Balkan (J-slovanske rodovne skupnosti)

V sodobni postmoderni družbi težko govorimo o enem prevladujočem tipu družine, saj je vedno več enostarševskih družin, homoseksualnih družin (to je na nek način jedrna družina). Vedno manj je poročenih ljudi, vedno več je reorganiziranih družin.

DELITEV VLOG V DRUŽINI

- SIMETRIČNA
  - enakopravnost obeh partnerjev pri odločanju in delu
- ASIMETRIČNA
  - vloga enega partnerja prevladujoča
  - večja onremenjenost enega partnerja

Delitev vlog je odvisna od strukture družine, kulturnega okolja in položaja družine na družbeni lestvici (bolj izobraženi – večja simetrija). Bolj kot je družba razvita, boljši je položaj žensk.

SPREMEMBE V JEDRNI DRUŽINI

- na oblikovanje jedrnih družin je vplivala tudi urbanizacija, ni pa edini dejavnik
- ljudje so se preseljevali iz podeželja v mesta in stanovanja za velike družine so bila redka
- na zmanjšano rodnost vplivajo:
  - možnosti zaposlovanja
  - razvitost socialnih storitev (stanovanja za mlade družine, ..)
  - ekonomska razvitost
  - razumevanje, kaj je zaželjen življenski standard
- danes se govori tudi o krizi družine (to govorila desnica, katoliška cerkev), ki naj bi se kazala v upadanju števila rojstev, naraščanju razvez in upadanju zakosnkih zvez, vendar socilogi ugotavljajo, da težko govorimo o krizi družine, bolj o SPREMEMBAH v sodobni družini
- cikus družinskega življenja:
  - zakonca začenjata samostojno življenje (o družini še ne govorimo)
  - zakonca z ekonomsko odvisnimi otroki
  - zakonca z ekonomsko neodvisnimi otroki
  - ostarela zakonca

DEZORGANIZACIJA DRUŽINE

- obstajata 2 vrsti:
  - strukturna: spremeni se oblika družine (eden od staršev se odseli, umre, ločitev)
  - funkcijska: družina ne funkcionira kot bi morala, je dezorganizirana

VZROKI ZA LOČITEV

1. nezvestoba
2. podaljšana življenska doba
3. višja pričakovanja od partnerstva
4. vedno manj je funkcij, ki bi povezovale družinske člane
5. odnos družbe do ločitve je liberalnejši (povezano s sekularizacijo)
6. bolj enostaven postopek za ločitev (ločitev je manj stigmatizirana) (do 1857 je v VB o ločitvi posameznika odločal parlament – drago)
7. višja ženska samozavest; včasih so bile pripravljene v zakonu več potrpet, sedaj se zavedajo, da niso zgolj matere in žene

VIŠJA STOPNJA LOČITVE

- zakoni, kjer partnerja prihajata iz različnih kulturnih okolij
- zakoni, kjer je značilna daljša odsotnost enega od partnerjev od doma

- prezaposlenost
- filmske zvezde (zaradi ekscentričnosti)
- nižji dohodki
- mlada partnerja

DRUŽINA IN DRŽAVA

Posredovanje države na področju družine se začne z nastankom moderne družbe – država regulira družinsko življenje na različne načine. POSREDNO: z določanjem spodnje meje starosti sklepanja porok (15 let s privoljenjem staršev). Med intervencije štejemo tudi definirnaje pravic in obveznosti med starši in otroki in tudi med zakoncema; obvezno šolanje. Država včasih skuša družbene probleme reševat preko urejanja družinskih zadev:
Negativno:

- urejanje demografskega stanja – pospeševanje rojstev (modre ženske – čarovnice, ki so obvladovale kontracepcijske metode)
- obnavljanje delovne sile – cerkev se trudila
- omejevanje rojstev – Kitajska – drugi otrok je že obdavčen

Pozitivno:

- urejanje demografske situacije
- država prevzema določene funkcije družine – izobraževalno, zdravstveno, varstveno (vrtci, domovi za ostarele)
- otroški dokladi (davčne olajšave, finančni dohodki)
- gradnja stanovanj za mlade družine
- posredovanje v primeru nasilja – intervencija policije (nov zakon – nasilneža bodo lahko odpeljali)
- centri za socialno delo
- zavetišča za ženske in otroke (posebej za otroke, ki doživljajo nasilje od obeh staršev)
- nevladne ustanove:
    - SOS telefon
    - svetovalnice

Philippe Aries

- preučeval socialno zgodovino družine
- trdi, da je otroštvo nastalo – zgodovinski nastanek – takrat otroci še niso bili smatrani za posebno družbeno kategorijo s svojimi pravicami in potrebami – bili so pomanjšani odrasli; vedeli so sicer, da niso intelektualno enaki; morali so delati...
- drugi pravijo, da to ni res
- z nastankom moderne države se oblikuje normativni okvir za moderno družino, ki ni več podvržena neposredni kontroli sorodstva; tako se oblikuje družina kot prostor zasebnosti in čustev
- družina se oblikuje kot neka enota, kot jedrna družina (relativna zaprtost)

RAZLIČNI POGLEDI NA DRUŽINO

Parsons:

- družina je izjemno pomembna v procesu primarne socializacije otrok in da je izredno pomembna v zagotavljanju čustvene stabilnosti otrok in odraslih (da pride do čustvene stabilnost je potrebna jedrna družina)
- vloge jedrne družine:
    - moški – instrumentalne
    - ženske – ekspresivne

- kritike – za koga pa je ta organizacija družine najbolj funkcionalna??
    - feministke – to ni ok za ženske

Feministični pogled:

- izpostavljajo asimetrične vloge, žensko podrejenost, neplačano gospodinjsko delo, nasilje v družini, problematičnost družine v smislu reproduciranja asimetrilnih vloh preko socializacije
- radikalno: družino kakršna je, je treba ukinit → identifikacija in imitacija sta pomembni obliki socializacije, zato se položaj žensk reproducira

Katoliški:

- papež Janez Pavel II je rekel: Bodočnost sveta in cerkve vodi preko družine
- družina je oblikovana preko naravnih vlog moškega in ženske (ženska doma, moški služi denar), ki z igranjem teh vlog izpolnjujeta božji načrt
- v cerkvenem nauku se zasledi ideja, da je ženska enakovredna moškemu, vendar ji še vedno pripisujejo vlogo doma – to jo postavi v podrejen položaj (ne more se uveljaviti v profesionalnem delu)
- katoliška cerkev povezuje zakon in družino (ni enega brez drugega)
- če eden ne more imeti otrok, lahko posvojita, umetna oploditev ni dovoljena
- otroci brez zakonske zveze spet niso dovoljeni
- prepoved pred/izvenzakonskih spolnih odnosov
- prepovedana razveza (razen ob izrednem primeru)
- prepoved umetne kontracepcije
- samozadovoljevanje (odnos je že boljši do tega)
- nasprotovanje homoseksualnim zvezam
- papež Pij X je rekel ženskam: Družina je vaše kraljestvo

FAMILIZEM = zapiranje družine pred zunanjim svetom, kar slabi družbeno solidarnost, kohezivnost in otežuje družbeni nadzor nad dogajanjem v družini → ko prihaja do odklonskosti znotraj družine

- zunanji svet se razume kot surov, sovražen (Mi ↔ vsi ostali)
- moramo se povezat, da se bomo bojevali z njimi

Še eno razmišljanje o družini:

- družina je prostor, ki razvija individualnost, samostojnost, ker nudi čustveno in materialno podporo za razvoj (bolj vezano na jedrne družine)
- družina hromi individualnost, ker spodbuja posameznika do konformizma (nekritičnost)
- današnji svet je potrošniški (tudi družine so nagnjene k temu)
- družina izgublja socialni pomen, ker država in različne druge institucije ponujajo možnosti zadovoljevanja posameznikovih potreb izven družine (včasih je bila družina vse, dandanes nekatere to ovira)

FUNKCIJE DRUŽINE

- odvisne so od tega, v kateri fazi je družina
- vzgojna faza je, ko so otroci mlajši, najstniki
- funkcije družine so povezane tudi s tipom družine

1. SOCIALIZACIJSKA

- družina – agens socializacije

2. REPRODUKTIVNA
   - rojevanje otrok
   - preko družinskega življenja so regulirani odnosi / spolne aktivnosti → eksogamija, tabu incesta (pravno določeno s kom se smeš poročat)

3. EKONOMSKA
   - v tradicionalnih skupnostih je imela družina pomembno produkcijsko in potrošno dimenzijo ekonomske funkcije
   - z industrializacijo pa se začnejo ljudje zaposlovati izven družine, tako da družina ostane še potrošna enota (v družini pride do distribucije denarja, ki ga potem zapravijo)
   - družina še vedno ostaja produktivna enota v smislu opravljanja neformalnega gospodinjskega dela, ki pomeni obremenitev predvsem za ženske (pa tudi obdelava vrtičkov, da se kaj sešije (zato, da tega ni treba kupovat))

4. EMOCIONALNA
   - okolje, ki je pomembno za razvoj otroka, pa tudi za odrasle (odpravljanje stresov iz zunanjega sveta) je ta funkcija pomembna
   - zaprtost družine v smislu, da nudi emocionalno, moralno podporo
   - družina spodbuja svoje člane, ščiti jih pred negativnimi vplivi zunanjega sveta
   - Parsons je pri oblikovanju emocionalnega okolja bolj povdarjal vlogo žensk

Družina je tudi prostor nasilja (moških nad ženskami, staršev nad otroci). Nasilje je lahko psihično (grožnje, omaleževanja), fizično, ekonomsko (ne daš otroku, ženi denarja), spolno.

5. VERSKA
   - verski obredi znotraj družine, molitve

6. SKRB ZA POSAMEZNIKA
   - zagotavljanje varnosti

<u>UNIVERZALNOST DRUŽINE</u> (univerzalna = značilna za vse družbe)

George Peter Murdock
- ❖ analiziral svoj vzorec prib. 250 družb
- ❖ ugotovil, da so povsod prisotni različni tipi družin
- ❖ zaključek: Družina je univerzalna institucija.

UGOVORI:
- ❖ vezan na KIBUCE (v Izraelu 4% ljudi, prib. 250 kibucov)
  - o skupna lastnina
  - o monogamne zakonske zveze, zapovedana je eksogamija (moraš se zuni poročit)
  - o vsi otroci so naši otroci
  - o otroci ne živijo skupaj s starši, temveč z ostalimi otroki – udo, dve na dan so skupaj s svojimi starši
  - o ljudje iste generacije se med seboj kličejo brat/sestra
  - o dobiš malo denarja, vendar greš astonj jest, v kino
  - o morajo pa plačat davek državi
  - o komunistična skupnost
  - o če ne delaš, te vržejo ven
- ❖ Zakaj lahko kibuce razumemo kot družino?
  - o eksogamija, kličejo se bratje/sestre
  - o znotraj kibuca gre za neke jedrne družine, čeprav starši ne živijo z otroki

- umeten ideološki konstrukt, ki ni posledica spontanega družbenega razvoja

❖ črnska družina v Ameriki:
- odsotnost moškega
- to je še vedno družina
- nekateri spet pravijo, da je to tudi umeten konstrukt